

Yhteistyön tarve Espoon peruskoulujen palo- turvallisuuden hallinnassa

Lairemo, Tomi

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Leppävaara

Yhteistyön tarve Espoon peruskoulujen paloturvallisuuden hallinnassa

Tomi Lairemo
Turvallisuusalan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2010

Tomi Lairemo

Yhteistyön tarve Espoon peruskoulujen paloturvallisuuden hallinnassa

Vuosi 2010 Sivumäärä 39

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia yhteistyön tarvetta Espoon peruskoulujen paloturvallisuuden hallinnassa. Paloturvallisuuden hallinta tässä opinnäytetyössä tarkoittaa etukäteissuunnittelua tulipalojen ehkäisemiseksi ja säännöllistä yhteistyötä eri toimijoiden kesken. Espoon peruskouluissa puhutaan lähes 30 000 ihmisen turvallisuudesta mukaan lukien koulujen oppilaat ja henkilöstö. Tässä työssä tutkittiin yhteistyön tarpeita peruskoulujen rehtoreiden, palotarkastajien ja kaupungin Kiinteistöhoito-liikelaitoksen välillä koulujen paloturvallisuuden parantamiseksi. Tavoitteena oli löytää kehittämissideoita, jotka lisäävät yhteistyötä eri toimijoiden välillä, parantavat paloturvallisuuden tasoa peruskouluissa sekä tukevat riskienhallinnan ohjausryhmää koordinoinnissa ja päätöksenteossa. Yhteistyön tarvetta on tarkasteltu paloturvallisuuden näkökulmasta.

Tutkimus toteutettiin laadullisia menetelmiä käyttäen, jossa keskeisenä oli tutkimuksellisen kehittämistyön prosessi. Tässä opinnäytetyössä tutkimuksellisuus tarkoittaa sitä, että omat ratkaisut ja tuotettu tieto rakentuvat olemassa olevan tiedon päälle. Aineistoa kerättiin paloturvallisuuteen liittyvästä kirjallisuudesta ja havainnoimalla viidellä eri palotarkastuskäynnillä Länsi-Uudenmaan pelastuslaitoksen palotarkastajan kanssa. Lisäksi käytettiin menetelmänä teemahaastattelua, jossa haastateltiin viiden muun eri koulun rehtoria, kahta palotarkastajaa ja kahta Kiinteistöhoito-liikelaitoksen päällikköä.

Tämän opinnäytetyön tuloksien perusteella on pohdittu seuraavia kehittämissihteitä, joita voidaan parantaa yhteistyön avulla. Palotarkastuskäytäntöjä on yhdenmukaistettava ja saman palotarkastajan käyttö peruskouluilla useamman vuoden ajan on suositeltavaa. Peruskoulujen turvallisuuskansioista on tehtävä tiiviimpi, kevyempi malli vain tärkeille asioille, jolloin luetavuus on parempi. Espoossa tulisi olla peruskoulujen turvallisuudesta vastaava asiantuntija, johon peruskoulun henkilökunta voisi olla yhteydessä tarvittaessa. Peruskoulun henkilökuntaa tulisi systemaattisesti kouluttaa pelastuslaitoksen kanssa yhteistyössä sisältäen käytännön harjoittelua paloturvallisuusasioissa. Kannattaisi pitää yhteisiä palaverieita rehtorin, palotarkastajan ja Kiinteistöhoito-liikelaitoksen kesken koskien palotarkastuspöytäkirjoja ja tulevia suunnitelmia. Turvallisuuskasvatus tulisi aloittaa jo peruskoulun alaluokilla systemaattisesti eri toimijoiden yhteistyön avulla. Tulosten tarkastelussa on kiinnitetty huomiota siihen, miten peruskoulujen paloturvallisuuden ja eri toimijoiden välisen yhteistyön nykytila parhaiten saataisiin vastaamaan tulevaa tahtotilaa. Tulokset puoltavat yhteistyön tarpeen lisäämistä eri toimijoiden välillä. Eri toimijoiden kiinnostuksen kohteet paloturvallisuuden hallinnassa kohtaavat hyvin ja tahtotilaa kehittämiseen sekä asioiden eteenpäin viemiseen on riittävästi.

Opinnäytetyön tuloksia käytetään jatkossa Espoon kaupungin riskienhallinnan ohjausryhmässä yhteistyön koordinoinnin ja paremman paloturvallisuuden kehittämiseen. Jatkon kannalta on tärkeää, että yhteistyömalleja kehitetään eri toimijoiden välillä. Kaikille on tullut selväksi, että mistään suunnitelmasta tai ohjeesta ei ole hyötyä, jos sitä ei ole ”jalkautettu” käytäntöön. Tärkeää on myös keskustella Espoon kaupungin kyvystä turvata resursseja paloturvallisuustoiminnan parantamiseksi kouluissa. Tämä tarkoittaa määrärahojen tarkoituksenmukaista kohdentamista.

Asiasanat: Yhteistyö, paloturvallisuuden hallinta, turvallisuuskasvatus

Tomi Lairemo

Need of co-operation in the fire safety control of Espoo comprehensive schools

Year 2010 Pages 39

The purpose of this thesis was to evaluate the need for co-operation in the fire safety control of Espoo comprehensive schools. In this thesis the fire safety control is considered as planning beforehand to prevent fires and co-operating regularly between the parties involved. The fire safety in Espoo comprehensive schools concerns nearly 30.000 people including the pupils and all personnel. The research was carried out on the needs of co-operation between the headmasters of Espoo comprehensive schools, fire safety inspectors and Kiinteistöhoito-liikelaitos (later referred to as 'property maintenance') in order to improve the fire safety of the schools. The purpose was to find and produce ideas for how to increase co-operation between the above mentioned parties, to rise the level of fire safety in comprehensive schools and to support the decision making of the risk management guidance group.

The qualitative method of developmental research process was used in this study, meaning that the solutions and the produced knowledge build on the current knowledge. The research material was gathered by reading fire safety literature and by making observations during five fire security inspections conducted by fire security inspectors from the Länsi-Uusimaa Department of Rescue Services. As a supplementary method theme interview was used in interviewing headmasters of five other schools, two fire safety inspectors and two managers of property maintenance.

Based on this study the improvements in co-operation are suggested to be e.g. building continuity in fire safety inspections (the same person doing it for several consecutive years), starting safety education as early as for pupils of 7-12 years of age, training school personnel in fire safety with practice given by the local fire department, meetings between the headmasters, fire safety inspectors and property maintenance concerning the report of the fire safety inspection and actions to take based on it, making safety guidebooks in school shorter and more easily adaptable. In the conclusions of this thesis attention is paid to the question on how to improve the current state of fire safety in comprehensive schools and the co-operation between the parties to the level desired, since the results of this study indicate that increasing the co-operation is needed. The parties do have common interest and will to develop the fire safety issues.

The results of this thesis will be used by the risk management guidance group to improve co-operation and fire safety. The comprehensive schools of Espoo need to increase safety education during the first six grades and do it systematically in co-operation with the fire department and the property maintenance.

In the future it is important that the co-operation models between the above mentioned parties are developed. It is clear that no plan is useful unless it is taken into actual practice. It is also important to secure the ability of Espoo to have enough financial resources for improving the fire safety in schools.

Keywords: Co-operation, fire safety control, safety education

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
1.1	Yhteistyön merkitys paloturvallisuuden hallinnassa	5
1.2	Opinnäytetyön lähtökohta ja tausta	7
1.3	Opinnäytetyön tavoitteet	7
1.4	Opinnäytetyön merkitys Espoon kaupungille	8
1.5	Keskeiset käsitteet.....	9
2	PALOTURVALLISUUDEN HALLINTA ESPOOSSA.....	10
2.1	Paloturvallisuuden hallinta	10
2.2	Tuhopolttajien ja ilkivallan kustannukset Espoon kaupungille	11
2.3	Riskienhallinnan ohjausryhmä	12
2.4	Palotarkastukset Espoossa	12
2.5	Kiinteistöhoito - liikelaitos	14
2.6	Espoon peruskoulut	15
2.6.1	Peruskoulun rehtorin tehtävät paloturvallisuuden hallinnassa.....	16
2.6.2	Turvallisuuskasvatus peruskouluissa	16
2.6.3	Omatoiminen varautuminen kouluissa	17
3	TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	18
3.1	Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessi	18
3.2	Lähestymistapa	20
3.3	Käytetyt menetelmät.....	21
3.3.1	Havainnointi.....	21
3.3.2	Teemahaastattelu	22
3.4	Haastattelujen suorittaminen.....	24
3.4.1	Palotarkastajien haastattelut	24
3.4.2	Peruskoulun rehtoreiden haastattelut	25
3.4.3	Kiinteistöhoito-liikelaitoksen päälliköiden haastattelu.....	26
3.5	Palotarkastuspöytäkirjojen puutelistan analyysi	27
3.6	Tutkimuksen arviointi	28
4	TULOSTEN TARKASTELU.....	28
5	KEHITTÄMISEHDOTUKSIA	30
6	POHDINTAA	33
	LÄHTEET	35
	LIITTEET	38

1 JOHDANTO

1.1 Yhteistyön merkitys paloturvallisuuden hallinnassa

Yhteistyön merkitystä korostetaan tänä päivänä ehkä enemmän kuin koskaan. Yhteistyön monet mahdollisuudet liittyvät siihen, miten yhteistyö käsitteenä ymmärretään, ja toisaalta siihen, kenen näkökulmasta yhteistyötä tarkastellaan. Yhteistyön haasteena on keskinäisen yhteistyön, tiedonkulun ja oppimisen kehittäminen. Tämän opinnäytetyön oleellisena tavoitteena oli nostaa esiin paloturvallisuusasioissa tehtävään yhteistyöhön liittyviä huomioita. Yhteistyön toteuttamisen haasteet kohdistuvat erityisesti eri toimijoiden väliseen kanssakäymiseen. Yhteistyö vaatii sitoutumista, vastuun ottamista ja tiimihenkeä. Verkostoituminen on hyvä keino kuulua johonkin yhteisöön.

Espoon peruskoulujen paloturvallisuuden hallinnassa vaarojen tunnistaminen, turvallisuutta edistävien toimenpiteiden suunnittelu sekä tilannetietoisuuden ylläpitäminen edellyttävät eri näkökulmien ja tietojen jakamista eri toimijoiden kesken. Espoon peruskoulujen paloturvallisuuden hallinnassa on kolme keskeistä toimijaa, jotka toiminnallaan voivat vaikuttaa peruskoulujen paloturvallisuuden hallinnassa. Länsi-Uudenmaan pelastuslaitoksen palotarkastajat suorittavat ja valvovat palotarkastuksia kouluissa, rehtorit vastaavat koulujensa turvallisuudesta ja kaupungin Kiinteistöhoito-liikelaitos vastaa koulukiinteistöjen rakenteellisten puutteiden korjaamisesta paloturvallisuuden osalta.

Yhteistyöhön liittyy koordinointi, kommunikointi, neuvottelu ja konkreettinen yhdessä tekeminen. Yhteistyön luomat odotukset ja sen tarjoamat kehittymisen mahdollisuudet ovat sidoksissa näiden eri toimijoiden kykyyn kokea yhteistyö hyödyllisenä ja palkitsevana toimintamallina. (Isoherranen, Nurminen & Rekola 2008, 26 -28.) Siksi yhteistyön kehittyminen on läheisesti sidoksissa siihen, missä määrin eri toimijat saadaan aktivoitua yhteistyöhön ja missä määrin he voivat kokea vaikuttavansa koulujen paloturvallisuuden parantamiseen ja kehittämiseen omassa ympäristössään.

Yhteistyö antaa mahdollisuuden operoida samalla rauhallisesti ja tehokkaasti, mikä parantaa yhteistyön ilmapiiriä kaikkien toimijoiden välillä. Yhteistyössä eri toimijat auttavat toisiaan ja samalla oppivat toinen toisiltaan. Yhteistyö tarjoaa enemmän vaihtoehtoja tehdä parempia päätöksiä. Onnistuneiden päätösten takana ovat yhteisesti asetetut tavoitteet. On myös tarpeellista ymmärtää, mitä eri toimijat ajattelevat tulevista tavoitteista. Yhteistyö ja motivaatio auttavat sekä vahvistamaan että rohkaisemaan päätöksentekoa yhteisen päämäärän tavoittelussa. (Levi 2007, 80 -85.)

Espoon peruskoulujen paloturvallisuuden hallinnasta vastaavat toimijat muodostavat oman yhteisönsä. Yhteisöllä tarkoitetaan tässä sellaista toiminnallista kokonaisuutta, jossa yhteisön jäsenillä on, tai pitäisi olla, yhteisesti ymmärrettyjä arvoja ja tavoitteita. Yhteisöllisyys toimii hyvin, kun yhteisön jokainen jäsen tietää tehtävänsä ja sen, miksi se tehdään. Jäsenet tietä-

vät, mitä heiltä odotetaan ja miten heidän toimintansa kytkeytyy yhteisön tavoitteisiin. Tarvittava tieto on kaikkien saatavilla, eikä valtaa korosteta tietoa panttaamalla. Yhteisöllisyys on voimavara, joka vahvistaa yhteisön jäseniä. Yhteisöllisyys johtaa yleensä siihen, että jokaisen yhteisön jäsenen itseluottamuksen kasvaessa yksilö uskaltaa ottaa enemmän vastuuta omasta toiminnastaan yhteisön hyväksi. Yhteisöllisyys syntyy yhteisön jäsenten välisestä vuorovaikutuksesta, jossa yhteisön jäsenet ovat tietoisia heitä yhdistävästä asiasta (Haapaniemi & Raina 2007, 34 -37).

Yhteistyössä luotu luottamus lisää kommunikaatiota eri toimijoiden välillä ja kommunikaatio taas lisää vuorovaikutusta. Ihmisen kommunikaatiolla on sosiaalisissa tilanteissa jokin vuorovaikutuksellinen merkitys. Hyvä sosiaalinen vuorovaikutus on tehokasta ja päämääriin pyrkivää sekä yhteistyötä säilyttävää. Ihmisten välisen viestinnän tulisi olla avointa ja rehellistä. Avoimuus lisää luottamusta ja yhteistyön henkeä, jolla yleensä saavutetaan positiivisia tuloksia. (Kauppila 2005, 70 -72.)

Helinin (2000) kuvailema yhteistyö vaatii tiimihenkeä ja tiimejä käytetään siitä syystä, että ne ovat tehokas keino toteuttaa tavoitteita. Tiimin työnjaon vahvuus perustuu jäsenien osaaamisen erilaisuuteen, jolloin ne täydentävät toinen toisiaan. (Helin 2000, 163.) Espoon kaupungin kolmen eri toimijan tehtäväkenttä on varsin erilainen ja irrallaan toisistaan. Toinen ei välttämättä tiedä, mitä toinen tekee tai mikä on hänen toimenkuvansa. Hyvällä tiimityöllä ihmiset tulevat tutuiksi ja oppivat tuntemaan toistensa toimialan paremmin. Yhdessä on paremmat edellytykset keskittyä koulujen paloturvallisuuteen liittyvien ongelmien arvioimiseen ja kokonaisvaltaiseen turvallisuustoiminnan kehittämiseen.

Tiimin varsinainen idea ja lisäarvo liittyvät vastuullisuuden ja sitoutumisen lisääntymiseen. Vastuullisuutta voidaan kasvattaa yksilöiden vaikutusmahdollisuuksia parantamalla. Hyvissä tiimeissä sitoutuminen tuo lisää energiaa ja oppiminen kehittyy mentäessä kohti yhteisiä tavoitteita. (Helin 2000, 164 -165.) Vastuullisuus lisää tavoitteellisuutta, jolla saavutetaan lisäarvoa tuleville projekteille. Tässä opinnäytetyössä tiimityön keskeisenä tavoitteena on paloturvallisuuden hallinta Espoon peruskouluissa. Tämän opinnäytetyön eri toimijat omaavat laajaa asiantuntemusta omalla alallaan. Yhteistyö ja vuorovaikutus yksilöiden välillä muodostavat pohjan kokemuksen kautta oppimiselle. Ongelmanratkaisu, virheistä oppiminen ja yhteisten tavoitteiden mukainen päätöksenteko lisäävät kaikkien eri toimijoiden asiantuntemusta.

Verkostoituminen ei liity suoraan tapahtuvaan vuorovaikutukseen, vaan enemmänkin sen mahdollisuuteen. Verkoston jäsenet tietävät halutessaan ottaa yhteyttä muihin verkoston jäseniin. Toisaalta he tietävät muiden voivan tarvittaessa ottaa yhteyttä heihin. Verkosto yleensä suhtautuu suopeasti saman verkoston jäseniin ja heidän mahdollisiin ehdotuksiinsa. Eri toimijoiden yhteistyö ja kynnys ideoiden esittämiseen madaltuu, kun on iso joukko, jotka

tavalla tai toisella tuntevat toisensa tai ainakin tekevät asioita yhteisen päämäärän mukaan. (Kopakkala 2005, 35.)

1.2 Opinnäytetyön lähtökohta ja tausta

Silloin kun ympäristö on turvallinen, ihminen ei tarvitse turvaa. Mitä enemmän turvatoimia tarvitaan, sitä turvattommasta tilanteesta on kyse. Oppilaitosten haasteena on erilaisten ihmisiin, ympäristöön ja toimintaan vaikuttavien riskien hallinta. Oppilaitokset ovat kiistatta suurten henkilömääriensä ja monipuolisen toimintansa johdosta huomattavia riskikohteita jokaisessa kunnassa. Kaikkien oppilaitosten tehtävänä on opetuksen lisäksi yleinen kasvatusvelvoite. Keskeistä kansalaiskasvatusta ovat riskitietoutteen, vaarojen ennaltaehkäisyyn, ensi-toimenpiteiden hallintaan ja avun hälyttämiseen liittyvien tietojen ja taitojen opetus. Hyvän paloturvallisuustietoisuuden ylläpitäminen on yksi näistä monista tarpeellisista kansalaistaidoista. (Jaakkola 1998, 110.)

Idea opinnäytetyöstä syntyi Espoon kaupungin riskienhallinnan ohjausryhmässä. Taustalla olivat suuria vahinkokustannuksia aiheuttaneet koulujen ja päiväkotien tuhopoltot, joita oli tapahtunut aikaisemmin 2000-luvun alussa ja joita oli jälleen tapahtunut vuoden 2008 jälkeen. Vuonna 2006 valmistui opinnäytetyö tuhopolttoriskien arviointityökalusta, joka osoitettiin Espoon kaupungin kouluille ja päiväkodeille. Tässä aiemmin tehdyssä opinnäytetyössä tavoitteena oli luoda kouluille sellainen tarkastuslista, jonka avulla koulut voivat omatoimisesti arvioida tuhopolton riskejä ja omalla toiminnallaan ennaltaehkäistä tuhopolttoja. Keväällä 2008 riskienhallinnan ohjausryhmässä pohdittiin koulujen paloturvallisuuden tilannetta, eli mikä on koulujen paloturvallisuuden taso. Tarkoituksena oli laatia nykytilan kartoitus koulujen paloturvallisuudesta, tarkastella riskikohteita ja etsiä kehittämisehdotuksia riskienhallinnan ohjausryhmän päätöksenteon tueksi. Aihetta ei tarkemmin rajattu toimeksiantajan toimesta, vaan opinnäytetyön tekijänä sain avoimesti tarkastella, ottaa kantaa ja ideoida koulujen paloturvallisuuteen liittyviä asioita.

Koulukiinteistöt ovat keskenään erilaisia. Huomion arvoista on, että koulukiinteistöt ovat erikäisiä ja niiden kunnostustarpeissa on eroja. Uudemmissa kouluissa on enemmän turvallisuustekniikkaa, kuten modernit paloilmotitimet. Vanhemmissa kouluissa tilat ovat pienemmät ja erityisesti tavaroiden säilytystilaa on vähän. Tämä tarkoittaa sitä, että niin sanottua ”palo-kuormaa” on siellä, missä sitä ei pitäisi olla (esimerkiksi koulujen käytävät). Toisaalta paloturvallisuuden taso kouluissa riippuu pitkälti henkilöstön asenteista ja missä määrin paloturvallisuuteen on panostettu. Kuinka usein kouluissa järjestetään esim. poistumisharjoituksia tms., riippuu hyvin paljon henkilöstön ja rehtorin aktiivisuudesta.

1.3 Opinnäytetyön tavoitteet

Tässä opinnäytetyössä paloturvallisuuden hallintaa lähestytään palotarkastajan, koulun rehtorin ja Kiinteistöhoito-liikelaitoksen yhteistyötarpeen näkökulmasta. Näiden eri toimijoiden

välinen vuorovaikutus, sekä käsitysten ja näkökulmien jakaminen lisäävät kaikkien asiantuntemusta, jolloin yhteistyö nousee keskeiseen asemaan. Yhteistyö ja jatkuva tiedottaminen sekä luottamus ovat välttämättömiä laadukkaana paloturvallisuustoiminnan saavuttamiseksi kouluissa. Avoin vuorovaikutus lisää oletettavasti myös eri osapuolten ymmärrystä pelastushenkilöstön työ - ja toimintakyvystä sekä mahdollistaa laadukkaamman palvelun.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli pohtia yhteistyötarvetta eri toimijoiden välillä Espoon peruskoulujen paloturvallisuuden hallinnassa. Tarpeella tarkoitetaan tässä yhteistyön puuttumisen tilaa. Tarkoituksena oli myös löytää ideoita, joilla yhteistyötä ja paloturvallisuutta voidaan kehittää. Kehittämisideoiden avulla pyritään tukemaan koulujen toimintaa paloturvallisempaan suuntaan. Riskienhallinnan ohjausryhmä suunnittelee ja kehittää riskienhallintaa Espoon kaupungissa, yhteistyö helpottaa riskienhallinnan ohjausryhmässä tehtäviä päätöksiä.

1.4 Opinnäytetyön merkitys Espoon kaupungille

Turvallisuus on noussut viime vuosina yhä keskeisemmäksi ihmisten hyvinvointiin ja viihtyvyyteen vaikuttavaksi tekijäksi. Turvallisuus tiedostetaan myös päättäjien tasolla, mutta mitkä ovat käytännössä ne turvallisuutta lisäävät toimenpiteet? Kouluturvallisuudesta puhuttaessa olemme saattaneet tehdä havainnon, että kouluissa herätään kiireesti tekemään toimenpiteitä aina, kun sattuu jotain turvallisuuden kannalta kohahduttavaa. Milloin hankitaan teknisiä apuvälineitä, milloin taas panostetaan henkilökunnan turvallisuuskoulukseen. Mikään yksittäinen toimenpide ei kuitenkaan ratkaise koulujen turvallisuutta, vaan tarvitaan useita pieniä yhteisvoimin tehtäviä toimenpiteitä.

Espoossa käytetään vuosittain paljon rahaa korjauskuluihin, jotka aiheutuvat kouluihin kohdistuneista vahingonteoista. Ikkunoita on rikottu, paikkoja töhritty ja koulupaloja on sattunut. Joitakin koulupaloja epäillään tuhopoltoiksi, mutta onneksi ketään ei ole loukkaantunut. Vuonna 2008 tuhopoltot ja ilkivalta maksoivat kaupungille lähes kaksi miljoonaa euroa (Massinen 2009a). Vuonna 2009 ainakin yhden koulun lisärakennuksen tulipalon aiheuttamat korjauskulut olivat yli puoli miljoonaa euroa (Massinen 2009b). Näiden lisäksi yhden koulun vessan käsipyyheautomaatti oli sytytetty tuleen, mutta onneksi koulun henkilökunta ehti paikalle tukahduttamaan palon käsisammuttimella. Kukaan tuskin haluaa nähdä sitä päivää, kun lehdessä kirjoitetaan ensimmäisestä kuolonuhrista koulupalossa Espoossa.

Espoon kaupungissa ei ole aikaisemmin tehty opinnäytetyötä koskien yhteistyötä peruskoulujen paloturvallisuuden hyväksi. Espoon peruskoulujen paloturvallisuuden parantamiseksi tehtävä yhteistyö on tärkeää paitsi eri toimijoille, siitä on hyötyä myös kaikille Espoon opetus-toimen alalla työskenteleville. Opinnäytetyö auttaa eri toimijoita tämän yhteistyön ymmärtämisessä sekä yhteistyön suunnittelussa ja kehittämisessä. Peruskoulujen tulipalojen ennaltaehkäisemiseksi tehty suunnittelu parantaa paloturvallisuutta ja toivon mukaan vähentää vahinkojen määrää. Espoon kaupungin riskienhallinnan ohjausryhmässä tehdyllä suunnittelutyöllä voidaan parantaa paloturvallisuuden tasoa kohdistamalla olemassa olevia resursseja

sinne, missä niitä eniten tarvitaan. Mitä vähemmän rahaa menee vahinkojen korjaamiseen, sitä enemmän rahaa voidaan kohdentaa suunnitteluun ja kehittämiseen. Opinnäytetyön avulla voidaan myös tarkastella, onko yhteistyö välttämätöntä ja tarkoituksenmukaista.

1.5 Keskeiset käsitteet

Yhteistyö

Yhteistyö Argylen (1991) mukaan on koordinoitua toimimista yhdessä työssä, vapaa-aikana tai sosiaalisissa suhteissa yhteisten tavoitteiden eteen. Yhteistyössä pyritään tunnistamaan yhteinen tavoite ja luodaan toimivia käytäntöjä tavoitteiden saavuttamiseksi. Yhteistyössä korostuvat myös sosiaaliset taidot ja vuorovaikutus. (Isoherranen ym. 2008, 27.)

Yhteistyön tarve

Yhteistyön tarve on yleensä seurausta yhteistyön puuttumisesta. Toisaalta tarve viestii yhteistyön välttämättömyydestä ja hyödyllisyydestä. Yhteistyön tarve nähdään sellaisena ryhmän jäsenten yhteisenä toimintana, jota ilman ryhmä ei menesty. Yhteistyön tarve nähdään erityisesti sellaisissa toiminnoissa, joissa vastuu jakautuu usean eri toimijan kesken. (Levi 2007, 81.)

Vuorovaikutus

Vuorovaikutuksella tarkoitetaan yleisesti toimintaa, jossa vähintään kaksi ihmistä osallistuu vuorovaikutustapahtumaan. Keskeistä ilmiölle on kaksisuuntainen vaikutus, jossa molemmat vuorovaikutustapahtuman osapuolet vaikuttavat toisiinsa. Vuorovaikutus liittyy aina voimakkaasti myös yhteistyöhön. (Kauppila 2005, 79.)

Paloturvallisuus

Tässä paloturvallisuudella tarkoitetaan koulujen paloturvallisuutta, joka koostuu seuraavista osa-alueista: etukäteissuunnittelu tulipalojen ehkäisemiseksi ja säännöllinen yhteistyö eri toimijoiden kesken. Koulujen paloturvallisuus nähdään tavoitteellisena tilana, joka on sitä parempi mitä paremmin ihmisiin, omaisuuteen ja ympäristöön kohdistuvat riskit ovat hallinnassa ja vahingot ennaltaehkäisty.

Paloturvallisuuden hallinta

Tässä paloturvallisuuden hallinnalla tarkoitetaan edellä mainittujen paloturvallisuuden osa-alueiden jatkuvaa huomioinnin ottamista ja yhteistyössä tehtävää kokonaisvaltaista toteutusta, jotta ihmiset osaisivat toimia ennakolta oikein. Hyvällä paloturvallisuuden hallinnalla voidaan lisätä kokonaisturvallisuutta.

2 PALOTURVALLISUUDEN HALLINTA ESPOOSSA

2.1 Paloturvallisuuden hallinta

Peruskoulujen paloturvallisuuden hallinta tässä opinnäytetyössä käsittää seuraavia osa-alueita: etukäteissuunnittelu tulipalojen ehkäisemiseksi ja säännöllinen yhteistyö eri toimijoiden kesken. Koulujen paloturvallisuus on sitä parempi mitä paremmin ihmisiin, omaisuuteen ja ympäristöön kohdistuvat riskit ovat hallinnassa ja vahingot ennaltaehkäisty. Paloturvallisuuden hallinnalla tarkoitetaan edellä mainittujen paloturvallisuuden osa-alueiden jatkuvaa huomioon ottamista ja yhteistyössä tehtävää kokonaisvaltaista toteutusta, jotta ihmiset osaisivat toimia ennakolta oikein.

Paloturvallisuuden hallinta liittyy läheisesti paloriskien hallintaan. Paloriskien tunnistaminen on oleellista, sillä pienikin palonalku voi johtaa suuronnettomuuteen. Paloriskien tunnistaminen auttaa arvioimaan ja pohtimaan keinoja vahinkojen välttämiseksi, miten niiden seurauksia voidaan vähentää ja miten onnettomuustilanteissa tulisi toimia. (Pk-yrityksen riskienhallinta 2010.) Espoon peruskouluissa ei ole ollut ihmishenkiä vaativia tulipaloja, mutta riskit ovat olleet todellisia. Paloturvallisuuden hallintaan liittyy aktiivinen sitoutuminen ja asennoituminen onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn sekä aktiivinen paloturvallisuuskoulutuksen järjestäminen.

Espoon kaupungilla on keskeinen rooli koulujen paloturvallisuuden hallinnan edistämisessä. Niinpä kaupungin valtuusto on pyytänyt suomenkielisen ja ruotsinkielisen varhaiskasvatus- ja opetuslautakuntien lausuntoa koulujen turvasuunnitelmista. Tämän lausunnon (asianumero 518 / 400 / 2010) esittäminen oli 6.5.2010 käydyssä Espoon kaupungin suomenkielisen varhaiskasvatus - ja opetuslautakunnan kokouksen asialistalla. Valtuusto haluaa varmistaa, että Espoon koulujen turvasuunnitelmat ovat valmiina lukuvuoden 2010-2011 alkaessa. (Espoo 2010b).

Koulujen turvallisuustyö käsittää useita eri osa-alueita, missä paloturvallisuuden edistäminen on keskeinen osa-alue. Espoon sivistystoimessa on perustettu vuonna 2009 Espoon kouluturvallisuustyöryhmä, joka koordinoi koulujen turvallisuustyötä. Kouluturvallisuustyöryhmän toimintaan kuuluu jäseniä myös Länsi-Uudenmaan pelastuslaitokselta. Opetuksesta vastaavat tulosyksiköt ovat ohjeistaneet kouluja turvallisuustyössä, kun taas sivistystoimen työsuojelupäällikkö on koordinoinut riskienarviointia. Vuonna 2005 laadittu koulun turvallisuuskansio vaatii päivittämistä ja täydentämistä, koska koulujen turvallisuustyöhön liittyvät vaatimukset ovat kasvaneet. Niinpä Espoon opetustoimessa käynnistettiin vuonna 2009 turvallisuussuunnitelmien uudistaminen. (Espoo 2010b).

Kuten johdanto-osiossa jo totesin, niin kouluturvallisuudesta puhuttaessa päättäjät yleensä heräävät kiireesti vaatimaan toimenpiteitä, kun sattuu jotain turvallisuuden kannalta kohauttavaa. Jokelan (2007) ja Kauhajoen (2008) koulusurmien jälkeen paljon on puhuttu yleises-

ti kouluturvallisuudesta valtakunnallisesti ja pohdittu keinoja turvallisuuden parantamiseksi. On tietysti hyvä, että kiinnostus turvallisuuteen on lisääntymässä ja konkreettisia toimia on aloitettu suunnittelemaan. Espoo on menossa oikeaan suuntaan koulujen kokonaisturvallisuuden parantamiseksi. Toivottavasti selväksi on tullut myös, että suuri määrä paperia ja ohjeita ei vielä tee kouluista turvallisia. Espoon kaupungin on huolehdittava turvallisuuskoulutuksesta ja valvottava, että asiat konkretisoituvat kouluissa käytännön tasolla. Selväksi on tullut myös se, että yhteistyötä ja asiantuntemusta tarvitaan laajalla rintamalla, jotta lopputulokseen voidaan olla tyytyväisiä.

2.2 Tuhopolttojen ja ilkivallan kustannukset Espoon kaupungille

Tulipalot ja ilkivalta aiheuttavat pahimmillaan miljoonaluokan korjauslaskun kaupungin maksettavaksi. Espoolaiskouluille tehdyistä vahingonteoista koitui kaupungin Kiinteistöhoito-liikelaitoksen palvelupäällikön mukaan kaupungille parin miljoonan euron korjauslasku vuonna 2008. Tuhopoltot maksoivat kaupungille eniten, mutta korjauskuluja kertyi paljon myös ikkunoiden rikkomisesta ja paikkojen sotkemisesta. (Massinen 2009a.) Kesällä 2009 espoolaisen koulun lisärakennus syttyi tuleen aiheuttaen satojen tuhansien eurojen vahingot. Noin 450 neliön kokoisesta lisärakennuksesta puolet paloi käyttökelvottomaksi ja puolet kärsi pahoja vesivahinkoja. Kukaan ei loukkaantunut palossa, jota epäillään tuhopoltoksi. (Massinen 2009b.)

Ilkivallasta aiheutuneet kustannukset ovat myös pysyneet korkeina viime vuosina. Pelkästään koulujen ikkunoiden rikkomisesta aiheutui kaupungin Kiinteistöhoito-liikelaitoksen palvelupäällikön mukaan 350 000 euron korjauskustannukset vuonna 2008 (Massinen 2009a). Ilkivalta ei jakaudu tasaisesti koulujen kesken, vaan toisissa kouluissa ilkivaltaa ilmenee enemmän kuin toisissa. Eräs espoolainen äiti oli huolissaan lapsensa kouluympäristöstä, joka on viime vuosina joutunut toistuvasti ilkivallan kohteeksi (Massinen 2009a). Tämä vaikuttaa myös koteihin, joiden lapset käyvät koulua. Turvallisuuden tunne vähenee ja ollaan aidosti huolissaan omien lastensa kasvuympäristöstä. Kustannuksia tuovat mukanaan myös luokkatilojen uudelleen järjestelyt. Edellä mainitussa lisärakennuksen palossa oli opetustilat noin sadalle oppilaalle (Massinen 2009b). Heille on luonnollisesti pitänyt etsiä uusia korvaavia luokkatiloja, mikä on aiheuttanut ylimääräistä vaivaa koulun rehtorille ja kaupungille.

Tilastojen mukaan Espoossa vuonna 2009 tapahtuneet tuhopoltot on tehty koulujen kesäloman aikana. On tärkeää, että yhteistyössä voitaisiin laatia kouluille ohjeet, miten tuhopolttojen torjuntaan varaudutaan erityisesti ennen kuin oppilaat siirtyvät kesälaitumille, sillä suuri määrä koulun oppilaita kokoontuu ja viettää aikaansa myös kesäisin koulun ympäristössä. Lisäksi voidaan oppilaita yleisesti muistuttaa paloturvallisuudesta ja tulen käsittelystä ylipäättään sekä vastuusta ja vahingonkorvauksista tulipalojen aiheuttamisesta. Varautuminen palovahinkoihin edellyttää, että ollaan tietoisia todennäköisistä palon aiheuttajista. Siten voidaan ennalta ehkäisevät toimenpiteet kohdistaa oikein ja pienentää uhkaavaa riskiä.

2.3 Riskienhallinnan ohjausryhmä

Verkostomainen riskienhallinnan ohjausryhmä koostuu riskienhallinnan, varautumisen ja turvallisuuden asiantuntijoista. Ohjausryhmässä on edustettuna kukin toimiala (Keskushallinto, Sivistystoimi, Tekninen ja Ympäristötoimi (+pelastuslaitos), Sosiaali- ja terveystoimi). Riskienhallinnan ohjausryhmä laatii ja ylläpitää riskienhallintapolitiikan mukaiset Espoon kaupunkia koskevat riskienhallinnan tavoitteet ja periaatteet sekä valvoo niiden toteutumista. Ohjausryhmä kehittää myös osaltaan riskienhallintaan liittyviä toimintamalleja ja osallistuu kaikille yhteiseen käyttöön tarkoitettujen riskienhallinnan tietojärjestelmien hankintaan. Ohjausryhmä edistää yleistä riskienhallinnan tuntemusta ja koordinoi henkilöstön riskienhallintakoulutusta.

Riskienhallinnan ohjausryhmän tehtävät Halenin (2009) mukaan ovat:

- suunnittelee, koordinoi ja kehittää riskienhallintaa kaupunkikonsernin tasolla
- toimii kannustajana riskienhallintatyössä
- valvoo, että riskienhallinta toteutuu tehtyjen päätösten ja suuntaviivojen mukaisesti
- tiedottaa jatkuvasti organisaatiolle riskienhallinnasta ja turvallisuudesta
- valmistelee kaupungin riskienhallinnan toimintasuunnitelman johtoryhmän käsiteltäväksi
- tekee aloitteita ja järjestää tarpeen mukaan riskienhallinnan koulutusta organisaatiolle
- toimii kaupungin sisäisen turvallisuuden koordinoijana

Riskienhallinnan ohjausryhmä kokoontuu kerran kuukaudessa ja on keskeinen vaikuttaja peruskoulujen paloturvallisuuden hallinnassa sekä yhteistyön koordinoinnissa.

2.4 Palotarkastukset Espoossa

Länsi-Uudenmaan pelastuslaitoksen toiminta-ajatuksena on kehittää ja ylläpitää alueen turvallisuutta kaikissa olosuhteissa minimoimalla onnettomuusvahinkoja ja niiden seurauksia. Tähän tehtävään kuuluvat onnettomuuksien ehkäiseminen, kuntien ja kuntalaisten onnettomuustilanteissa tarvittavien valmiuksien parantaminen sekä pelastustoimenpiteet. Länsi-Uudenmaan pelastuslaitoksen keskeinen tavoite on onnettomuuksien ehkäisy. (Länsi-Uudenmaan pelastuslaitos 2008, 4.)

Palo - ja pelastussanasto (2006, 17) määrittelee onnettomuuksien ehkäisyn olevan toimintaa, jolla pyritään estämään onnettomuuksien tapahtuminen ja minimoimaan vahingot etukäteen. Onnettomuuksien ehkäisyyn kuuluu muun muassa rakennusten turvallinen käyttö, viranomais-

ten yhteistyö ja viranomaisvalvonta, tutkimus, valistus ja neuvonta, tulen sekä vaarallisten aineiden ja laitteiden huolellinen käsittely (Sanastokeskus TSK 2006, 17).

Palotarkastustoiminta on keskeinen osa-alue onnettomuuksien ehkäisyn kokonaisuudessa. Palotarkastuksen suorittamisesta on säädetty Pelastuslain (468/2003) lisäksi Valtioneuvoston asetuksessa pelastustoimesta (787/2003) sekä Sisäasiainministeriön palotarkastusohjeessa (SM 2001-1824/Tu-33). Espoon peruskoulujen paloturvallisuuden hallinnassa palotarkastajat antavat onnettomuuksien ehkäisyyn liittyvää neuvontaa ja valistusta sekä valvovat, että annettuja ohjeita ja määräyksiä noudatetaan. Peruskoulut ovat itse vastuussa onnettomuuksien ennaltaehkäisystä.

Pelastuslain (468/2003, 36§) mukaan Palotarkastuksen saa suorittaa alueen pelastusviranomainen. Palotarkastuksen tarkoituksesta ja sisällöstä on säädetty Pelastuslain (468/2003) 34 §:ssä ” Palotarkastuksen tarkoituksena on ehkäistä ihmisille, omaisuudelle tai ympäristölle tulipaloista tai muista onnettomuuksista aiheutuvaa vaaraa. Palotarkastuksessa on valvottava, että rakennus tai rakennelma, sen ympäristö ja muut olosuhteet tarkastuskohteessa ovat turvalliset ja että kiinteistön omistaja tai haltija on varautunut onnettomuuksien ehkäisyyn, vahinkojen torjuntaan ja väestönsuojeluun säädöksissä ja määräyksissä vaaditulla tavalla. Palotarkastuksessa tarkastetaan myös kiinteistön väestönsuoja ja sen laitteiden toimivuus. Palotarkastuksessa annetaan tarvittaessa tulipalojen ja muiden onnettomuuksien torjuntaa koskevaa neuvontaa” (Pelastuslaki 468/2003, 34§).

Pelastuslain (468/2003, 35§) mukaan palotarkastus on toimitettava valtioneuvoston asetuksessa (787/2003, 15§) säädetyissä kohteissa vuosittain tai tarvittaessa useamminkin ja asuinrakennuksissa ja niihin henkilö - ja paloturvallisuuden kannalta rinnastettavissa kohteissa palvelupäätöksessä päätetyin väliajoin (Länsi-Uudenmaan pelastuslaitos 2008, 18).

Espoon peruskoulut ovat erityiskohteita, jotka on tarkastettava vuosittain. Erityiskohde on pelastustoimiasetuksen 14 §:ssä määritelty palotarkastuskohde. Tämä tarkoittaa sitä, että erityiskohteessa palo - ja henkilöturvallisuudelle aiheutuvan vaaran katsotaan olevan tavanomaista suuremman. (Sisäasiainministeriön palotarkastusohje 2001.) Länsi-Uudenmaan pelastuslaitoksen palvelutasopäätöksessä (2008) pelastustoimen alueella vuosittain tarkastettavat kohteet, mukaan lukien peruskoulut, on pystytty tarkastamaan (Länsi-Uudenmaan pelastuslaitos 2008).

Espoon peruskouluissa suoritetaan vuosittain palotarkastukset palotarkastajan toimesta. Palotarkastajalla on keskeisin rooli paloturvallisuuden hallinnassa tämän opinnäytetyön tutkimuksessa, koska palotarkastajalla on eniten koulutusta sekä ammattiosaamista ja ammattitaitoa arvioida tarkastuskohdetta kokonaisuutena. Hänen on otettava huomioon niin rakennuksen rakenteellinen turvallisuus kuin rakennuksen käyttäjien turvallisuus. Palotarkastaja kiinnittää huomiota myös koulun henkilökunnan valmiuksiin selviytyä vaaratilanteista. Palotarkastaja valvoo, että koulun pelastussuunnitelma ja turvallisuusjärjestelmät ovat ajan tasalla. Palotar-

kastaja neuvoo ja antaa ohjeita hyvän paloturvallisuustason säilyttämiseksi kouluissa. Opin- näytetyön tekijänä osallistuin viidelle (5) peruskoulun palotarkastukselle syksyllä 2008. Yksityiskohtaisemmin palotarkastustilannetta tarkastellaan myöhemmin menetelmät osiossa sivul- la 21.

2.5 Kiinteistöhoito - liikelaitos

Espoon hallinnollisia päätöksiä tekevät valtuuston ja kaupunginhallituksen lisäksi lauta- ja johtokunnat. Espoossa on yhteensä 12 lautakuntaa. Lautakuntien tehtävänä on järjestää ja kehittää palveluita asukas- ja asiakaslähtöisesti siten, että palvelut edistävät kuntalaisten hyvinvointia ja kestävästä kehitystä. Eräillä lautakunnilla on myös jaostoja. Liikelaitoksia var- ten on kolme johtokuntaa. Liikelaitoksia ovat Varikko, Espoo Catering, Tilakeskus, Kiinteistö- hoito ja Länsi-Uudenmaan pelastuslaitos. (Espoo 2010c.)

Liikelaitoksista Kiinteistöhoito ja Tilakeskus tunnettiin aikaisemmin nimellä Kiinteistöpalvelu- keskus. Kiinteistöpalvelukeskus oli aikaisemmin yksi keskeinen toimija peruskoulujen palotur- vallisuuden hallinnassa, koska sillä oli päätäntävaltaa koulukiinteistöihin tehtäviin rakenteelli- siin parannuksiin. Se vastasi suunnittelusta, rakenteellisista seikoista, kunnossapidosta jne. Nykyään tilanne on hieman toinen, joten selvennän näiden kahden erillään olevan liikelaitok- sen toimenkuvaa. Nämä tiedot sain keskusteltuani Kiinteistöhoito-liikelaitoksen palvelupäälli- kön kanssa.

Kiinteistöhoito-liikelaitos huolehtii Espoon kaupungin omistamien kiinteistöjen kunnossapidos- ta. Otetaan esimerkki, että Espoon peruskoulussa on tapahtunut ilkivaltaa ja ikkunoiden rik- komista, jotka vaativat korjauksen. Koulukiinteistö tilaa korjauksen Kiinteistöhoito- liikelaitokselta, joka ostaa palvelun ikkunoita korjaavalta yritykseltä. Tämän jälkeen suoritus- taso (ikkunoita korjaava yritys) korjaa ikkunan ja lähettää laskun Kiinteistöhoito- liikelaitokselle.

Tilakeskus-liikelaitoksen tehtävänä on Espoon kaupungin omistamien kiinteistöjen hallinnolli- nen isännöinti. Tilakeskus-liikelaitoksen johtokunta kokoontuu johtokunnan kokouksiin kerran kuukaudessa. Johtokunta päättää kaupungin omistamien kiinteistöjen peruskorjauksista, tule- vista rakennushankkeista ja kunnossapito-ohjelmista määrärahojensa puitteissa. Lisäksi Tila- keskus-liikelaitos joko suunnittelee tai suunnitteluttaa uudet rakennuskohteet, tekee päätök- siä tarvittavista kiinteistöjen perusparannuksista sekä tekee suunnitelmat tarvittavista vuosi- korjauksista. Tilakeskus-liikelaitoksella on uusia rakennuksia ja suurempia perusparannuskoh- teita valvova oma rakennuttajainsinöörikuunta sekä LVI- ja sähkötyövalvojat. Tilakeskus- liikelaitos rakennuttaa työt rakennusliikkeillä.

Kiinteistöhoito-liikelaitoksella on tietty kehys määrärahoja käytössä kaupungin kiinteistöjen kunnossapitoon vuosittain. Tämä tarkoittaa sitä, että määrärahojen oikeanlaista kohdenta- mista on suunniteltava ja mietittävä tarkoin. Tilakeskus-liikelaitoksen on myös priorisoitava

resurssien käyttöä. Se huolehtii kiinteistöjen peruskorjauksista ja ottaa samalla turvallisuusnäkökulman mukaan suunnitteluun. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kun peruskouluissa tehdään jotain isompia perusparannuksia, niin samalla parannetaan kohteen turvallisuutta. Kun kyse on paloturvallisuuden rakenteellisesta parantamisesta, Tilakeskus-liikelaitoksella on iso rooli sen toteuttamisessa. Tässä kohtaa on hyvä käydä keskustelua ja tehdä yhteistyötä peruskoulun rehtoreiden ja palotarkastajien kanssa.

2.6 Espoon peruskoulut

Espoossa on 97 peruskoulua, joissa oppilaita on noin 27 000 (Espoo 2010a). Kun tähän laskeetaan mukaan peruskouluissa työskentelevät ihmiset, puhutaan ainakin 30 000 ihmisen turvallisuudesta. Espoossa on myös kymmenen koulua, joiden oppilaista vähintään neljännes puhuu äidinkielenään muuta kuin suomea tai ruotsia. Keski-Espoon koululaisista heitä on liki puolet oppilaista ja vieraskieliset ovat yleensä maahanmuuttajataustaisia. Espoon peruskouluissa puhutaan 77 eri kieltä. (Pajari 2010, A13.)

Peruskoulut eroavat toisistaan muun muassa sijainnin, oppilasmäärän ja koulun henkilöstömäärän suhteen. On kouluja, joiden sijainti on rauhallinen metsän keskellä ja oppilaita on hieman yli sata sekä henkilökuntaa hieman yli kymmenen. Toisaalta on kouluja, jotka sijaitsevat lähellä vilkasta liikekeskusta ja oppilaita on lähes tuhat ja henkilökuntaakin noin sata. Peruskoulujen ympäristö ja henkilömäärä asettavat isoille ja pienille kouluille erilaisia vaatimuksia paloturvallisuuden suhteen. On myös luonnollista, että Espoon monikulttuurisissa kouluissa arjen sujumista on tuettava enemmän opettajien avustuksella, sillä koululaisten suomen kielen taito saattaa olla hyvinkin kirjavaa. Tämä asettaa suurempia haasteita turvallisuuskasvatukselle sekä turvallisuutta parantavien asenteiden ja toimintatapojen esittämiseen vieraskielisille.

Koulukiinteistöt ovat keskenään erilaisia, joten se asettaa haasteita paloturvallisuustason yhdenmukaisessa ylläpitämisessä. Koulukiinteistöt ovat eri-ikäisiä ja niiden kunnostustarpeissa on eroja. Uusien säännösten vuoksi uudemmissa kouluissa on voitu jo suunnitteluvaiheessa ottaa huomioon uusimmat turvallisuustarpeet paloturvallisuuden suhteen. On voitu jo rakennusvaiheessa asentaa asianmukainen turvallisuustekniikka paikalleen, kuten modernit automaattiset paloilmotitimet.

Vanhemmissa kouluissa on jouduttu hyväksymään se, että on tultava toimeen huonommalla tekniikalla. Yleensä tilatkin ovat ahtaammat ja ylimääräistä tavaraa (palokuormaa) on siellä, missä sitä ei pitäisi olla. Näinhän asioiden ei tulisi olla, mutta määrärahat ovat kuitenkin rajalliset. On kuitenkin muistettava, että oli tekniikka mikä tahansa, ihmiset viime kädessä pystyvät vaikuttamaan omaan toimintaansa. Paloturvallisuutta kouluissa voidaan hallita myös sillä, että oppilaat ja opettajat osaavat tarvittaessa toimia turvallisesti. Koulujen turvallisuutta lisää paljon jo se, että harjoitellaan poistumista. Tämä taas riippuu hyvin paljon henkilöstön ja rehtorin aktiivisuudesta.

2.6.1 Peruskoulun rehtorin tehtävät paloturvallisuuden hallinnassa

Paloturvallisuuden edistämiseen tähtäävien tavoitteiden toteuttamisesta vastaa opetuksen tai koulutuksen järjestäjä. Käytännössä vastuu on delegoitu koulun toiminnasta vastaavalle rehtorille. Rehtorin tehtävänä on välittää tieto paloturvallisuuteen liittyvistä epäkohdista ja tarvittavista muutoksista opetuksen järjestäjille. (Opetusministeriö 2010.) Rehtorin vastuulla on se, että kouluun on nimetty turvallisuusorganisaatio ja laadittu lainsäädännön edellyttämät paloturvallisuutta koskevat suunnitelmat, jotka tulee kuvata pelastussuunnitelmassa.

Koulun rehtori on aina koulun ylin paloturvallisuudesta vastaava henkilö, mutta koulu yhteisön paloturvallisuus ei ole koskaan yhden henkilön vastuulla. Jokainen koulun työntekijä on vastuussa koulun paloturvallisuudesta omalla panostuksellaan. Jokaisen on tiedettävä vastuunsa ja velvollisuutensa paloturvallisuusasioissa. Rehtorin vastuulla on huolehtia, että kaikki koulun työntekijät ovat tietoisia koulun paloturvallisuuden tasosta ja eri toimintamalleista paloturvallisuuden suhteen ja osaavat mahdollisen tulipalon sattuessa ohjata oppilaat turvallisia poistumisreittejä pitkin nopeasti ulos.

Koulun rehtori osallistuu yleensä oman koulunsa palotarkastuksiin palotarkastajan kanssa. Tässä tilaisuudessa rehtori saa paljon tärkeää tietoa oman koulunsa paloturvallisuuden tasosta. Tätä tietoa rehtorin pitäisi jakaa muille koulun henkilökuntaan (muut opettajat, vahtimestari, keittäjät, siivoojat jne.) kuuluville. Palotarkastajan esille ottamat koulun paloturvallisuuden kannalta tärkeät asiat tulisi keskustellen käydä läpi muiden kanssa ja pyrkiä yhteistyössä kehittämään sekä parantamaan oman koulun paloturvallisuuden tasoa. Epäkohtiin tulisi aina puuttua välittömästi ja laatia yhteisiä paloturvallisuutta edistäviä sääntöjä. Tämä osaltaan sitouttaa jokaisen koulun henkilökuntaan kuuluvan puuttumaan laiminlyönteihin. Nämä ovat arkipäivän tilanteita koulussa, jossa rehtorilta kaivataan näkyvää panosta.

2.6.2 Turvallisuuskasvatus peruskouluissa

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämässä tarvitaan pitkäjänteisyyttä ja yhteistyötä. Koulutusta ja kasvatusa kehittämällä rakennetaan myönteistä kasvuympäristöä ja turvallisuutta. Kouluissa turvallisuuskasvatus riippuu tänä päivänä opettajan sillä hetkellä hallitsemista tiedoista ja taidoista. Opettajankoulutusohjelma ei sisällä lainkaan turvallisuusasioita ja kuitenkin he vastaavat uuden sukupolven kasvattamisesta. Kouluissa ehkä odotetaan, että poliisi tai palomies tulee puhumaan turvallisuusasioista, koska opettajilla ei ole osaamista opettaa niitä. Ja tottahan se on, että viranomaiset voisivat enemmän vieraillla kouluissa.

Arkipäivän turvallisuuskasvatus vaatii tänä päivänä paljon muutakin kuin liikennesääntöjen opettamista. Me pidämme monia arkielämän asioita, asenteita ja taitoja itsestäänselvyyksinä. Asioina, ”jotka kaikki tietävät luonnostaan”. Mutta me emme kuitenkaan ole syntymälahjana saaneet tietoja siitä, miten tuleen tai teräaseeseen pitää suhtautua. Jos ihmiset osaisivat toimia oikein tulipalon ensimmäisten minuuttien aikana ja hoitaa itse alkusammutuksen

asianmukaisilla välineillä, säästettäisiin ihmishenkiä ja vältettäisiin sekä loukkaantumisia että suuria omaisuustuhoja. Näitä taitoja tulisi oppia jo lapsena, jolloin ollaan muutenkin uteliaita uusia asioita kohtaan.

Turvallisuusasiat eivät kattavasti kuulu minkään nimetyn oppiaineen sisältöön, vaan niitä käsiteltäneen opettajan oman innostuksen varassa eri oppiaineiden yhteydessä. Ala-asteen toisen luokan ympäristötiedon oppikirjassa on kahdeksan sivua käsitelty turvallisuuteen liittyviä asioita, ei kovin paljon. Nämä sivut käsittelevät lähinnä hätäilmoituksen tekoa, mikä onkin yksi tärkeimpiä asioita oppia tekemään. Kirjassa on muutama sana pyöräilykypärän käytöstä, ilotulitteista, haavan hoidosta ja toimintaohjeet nenäverenvuodossa. Lisäksi valistetaan palovaroittimen tärkeydestä ja tulella leikkimisen vaaroista. Kirjassa sisältöä on selvästikin pohdittu niiden riskien perusteella, joille lapsi saattaa altistua. (Arjanne, Laaksonen & Maijala 2006, 54-61.)

Eräs espoolainen 8-vuotias ala-asteen toisen luokan oppilas kertoi, että oman luokan opettaja on ympäristötiedon oppitunnilla opettanut paloturvallisuuteen liittyviä asioita. Opettaja on kertonut, miten tulee toimia tulipalon sattuessa. Tulipalon sattuessa kaikille tulee ilmoittaa tulipalosta ja ovet pitää sulkea. Jos on yksin kotona, niin pitää kertoa naapurille. Oppilaan mukaan on annettu valistusta ilotulitusrakettien käsittelystä ja suojalasien käytöstä. Poistumisharjoitus oli lukuvuoden alussa syksyllä 2009 ja kokoontumispaikka on tiedossa. Viranomaiset eivät ole vierailleet koulussa ja 8-vuotias toivoikin näkevänsä palomiehen tai jopa paloauton koulussa. Pienen pojan kerronnasta voi päätellä, että hänen koulussaan paloturvallisuusasioihin on kiinnitetty huomiota. Miten mahtaa olla muissa peruskouluissa?

2.6.3 Omatoiminen varautuminen kouluissa

Pelastuslaki (468/2003, 8§) määrittää omatoimisen varautumisen näin: ”Rakennuksen omistaja ja haltija, teollisuus- ja liiketoiminnan harjoittaja, virasto, laitos ja muu yhteisö on asianomaisessa kohteessa ja muussa toiminnassaan velvollinen ehkäisemään vaaratilanteiden syntymistä, varautumaan henkilöiden, omaisuuden ja ympäristön suojaamiseen vaaratilanteissa ja varautumaan sellaisiin pelastustoimenpiteisiin, joihin ne omatoimisesti kykenevät.”

Omatoiminen varautuminen on erittäin tärkeää tulipalon sattuessa, sillä oikeanlaisilla toimintatavoilla saatetaan säästää kallisarvoisia minuutteja ennen pelastuslaitoksen paikalle saapumista. On hyvä tietää palo-ovien ja palo-osastojen merkitys tulipaloissa. Kaikki tietävät, missä lähimmät alkusammutusvälineet sijaitsevat ja niitä osataan käyttää. Koulun poistumisreitit ovat kaikkien tiedossa ja ymmärretään sekä tulipalon että savun vaarallisuus. (Waitinen 2005, 9.)

Espoon kaupungin peruskouluissa laadittu pelastussuunnitelma on osa omatoimista varautumista ja se on tärkeä opas paloturvallisuuden hallinnassa. Pelastussuunnitelmassa ennakoidaan kouluihin kohdistuvia riskejä ja vaaratilanteita sekä kerrotaan toimenpiteistä niiden ehkäi-

semiseksi. Koulun tulee nimetä turvallisuushenkilöstö ja järjestää heille turvallisuuskoulutusta. On tärkeää, että kouluissa osataan omatoimisesti ennaltaehkäistä onnettomuuksia, tunnistaa riskejä, toimia arkipäivän onnettomuuksissa ja sairastapauksissa itsenäisesti sekä opitaan hälyttämään apua soittamalla hätänumeroon 112. Pelastuslaitokselle on tärkeää, että koulut suhtautuvat vakavasti paloturvallisuuteen liittyviin asioihin ja myös muistavat opetella, harjoitella sekä kerrata taitoja säännöllisesti.

3 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

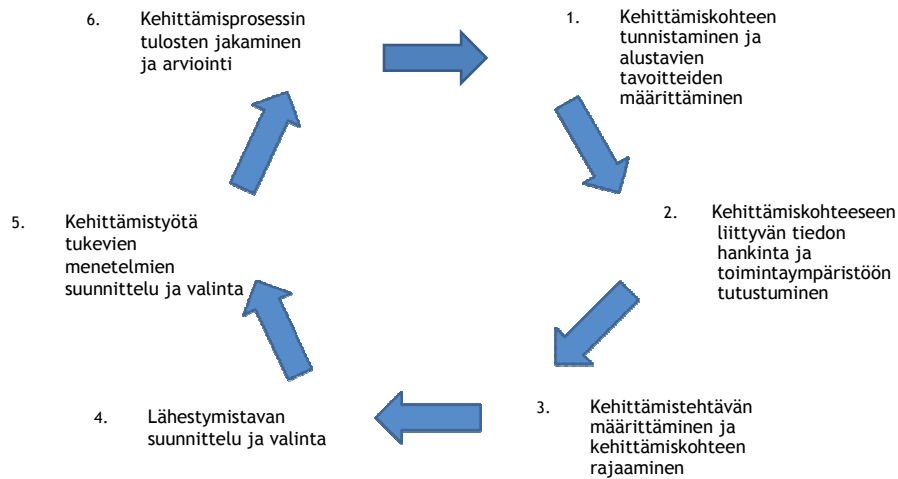
3.1 Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessi

Tutkimuksellinen kehittämistyö voi saada alkunsa erilaisista lähtökohdista, kuten organisaation kehittämistarpeista tai halusta saada aikaan muutoksia. Tutkimuksellisessa kehittämisessä pyritään ratkaisemaan käytännöstä nousseita ongelmia tai uudistamaan käytäntöjä sekä usein myös luomaan uutta tietoa työelämän käytännöissä. Kehittämistyössä ei vain selitetä asioita, vaan siinä etsitään parempia käytäntöön soveltuvia vaihtoehtoja. (Moilanen Ojasalo & Ritalah-ti 2009, 18 -19.)

Tutkimuksellisuus ymmärretään usein liian kapeasti, se ei ole vain yksittäinen kysely - tai haastattelumenetelmä tutkimuksen toteuttamiseksi. Tutkimuksellisuus on paljon laajempi ja tärkeämpi lähestymistapa. Se on keskeinen osaamisalue, jota tarvitaan paljon työelämässä. Kehittämistyössä tulisi näkyä kyky siirtää teoriapainotteista tietoa käytäntöön, tähän liittyy aktiivinen vuoropuhelu teorian ja käytännön välillä. (Moilanen ym. 2009, 21.)

Tässä opinnäytetyössä tutkimuksellisuus tarkoittaa sitä, että omat ratkaisut ja tuotettu tieto rakentuvat olemassa olevan tiedon päälle. Organisaation sisällä eri toimijoilla saattaa olla vahvoja uskomuksia siitä, että asiat ovat hyvin ja kaikki ovat tyytyväisiä, kuten tähänkin asti. Toimintaympäristöä ei ehkä ole analysoitu ja tarkasteltu pitkään aikaan kriittisesti. Työpaikoilla oleva hiljainen tieto ei ehkä koskaan tavoita niitä ihmisiä, joilla olisi päätäntävaltaa puuttua asioihin. Näin ollen hyvätkin ideat jäävät dokumentoimatta, eivätkä johda mihinkään. Vitikan (2006, 32) mukaan hiljainen tieto tarkoittaa tietoa, joka on hankittu henkilökohtaisen kokemuksen avulla seuraamalla toisten tekemisiä. Vitikka (2006, 33) toteaa myös, että tutkimuksessa toisten hiljainen tieto tulee havaituksi vasta, kun tutkija on päässyt tutkimuskohteeseen sisälle, mikä voi tapahtua haastattelujen avulla. Tässä opinnäytetyössä hiljaista tietoa tarttui tutkijan muistiinpanoihin koko tutkimusprosessin aikana. Teemahaastattelun ja havainnoinnin osalta tämä näkyi siinä, että puhuttiin paljon muustakin kuin paloturvallisuuteen liittyvistä asioista.

Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessi

Kuva 1: Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessi (Moilanen ym. 2009, 24)

Moilasan, Ojasalon ja Ritalahden (2009, 26) mukaan tutkimuksellisen kehittämisprosessin lähtökohtana on kehittämiskohteen tunnistaminen ja alustavien tavoitteiden määrittäminen. Opinnäytetyön tarkoituksena oli laatia nykytilan karttoitus koulujen paloturvallisuudesta, tarkastella riskikohteita ja etsiä kehittämisehdotuksia riskienhallinnan ohjausryhmän päätöksenteon tueksi. Tässä vaiheessa alustavia tavoitteita ei määritetty toimeksiantajan toimesta, vaan opinnäytetyön tekijänä sain avoimesti tarkastella, ottaa kantaa ja ideoida peruskoulujen paloturvallisuuteen liittyviä asioita.

Toisena vaiheena hankitaan kehittämiskohteeseen liittyvää tietoa ja arvioidaan sitä, jotta opittaisiin tuntemaan kehittämisen kohde perusteellisesti. Tiedonhankintavaiheessa kohteen taustatyö on hyvä tehdä kunnollisesti, aikaisemmat tutkimukset huomioon ottaen. Toimintaympäristöön voi tutustua menemällä paikalle tekemään havaintoja, dokumentoida tietoja kohteesta, tehdä haastatteluja ja keskustella avoimesti ihmisten kanssa. (Moilanen ym. 2009, 28.)

Aikaisemmin oli tehty opinnäytetyö (2006) tuhopolttoriskien arviointityökalusta, mutta siinä ei ollut relevantteja aineksia oman opinnäytetyöni kannalta, joten lähtötilanne oli uusi. Tässä vaiheessa tutustuin paloturvallisuudesta saatavilla olevaan tutkimuskirjallisuuteen. Paloturvallisuudesta kirjoitetaan paljon, mutta tietoperusta kirjoissa on hyvin samanlaista. Kirjat käsittelevät enimmäkseen lakeja ja asetuksia sekä oikeuksia ja velvollisuuksia. Niissä kerrotaan tulipalon vaaroista, annetaan ohjeita ja neuvoja sekä valistetaan kansalaisia varautumaan onnettomuuksilta ja vahingoilta. Sen lisäksi tutustuin toimintaympäristöön osallistumal-

la Länsi-Uudenmaan pelastuslaitoksen palotarkastajan kanssa viiden eri Espoon peruskoulun palotarkastukselle samalla tehden havainnot ja vuorovaikutuksesta palotarkastustilanteissa. Omien havaintojen ja heränneiden ajatusten pohjalta keräsin tietoa pitämällä muistikirjaa. Oli oltava kriittinen kaikkea sitä tietoa kohtaan, jota sain kerättyä.

Kolmas vaihe käsittää kehittämistehtävän määrittämisen ja kehittämiskohteen rajaamisen, jonka tarkoituksena on kertoa, mihin kehittämisellä pyritään (Moilanen ym. 2009, 33). Tässä vaiheessa minulle vasta alkoi hahmottua oma opinnäytetyön aiheeni, olinhan saanut vapaat kädet tarkastella peruskoulun paloturvallisuuteen liittyviä asioita. Pyrin löytämään kehittämideoita kolmen eri toimijan yhteistyön parantamiseksi. Olin kuitenkin tietoinen siitä, että kehittämistehtävä voi hieman muuttua ja suuntautua uudelleen kehittämisprosessin edetessä.

Neljäntenä vaiheena oli lähestymistavan valinta. Lähestymistapa liittyy kokonaisvaltaisemmin kehittämisen tavoitteisiin. Kehittämistehtävä määrittää, mikä lähestymistapa sopii parhaiten. Jos kehittämistehtävänä on tuottaa kehittämis ehdotuksia, todennäköisin lähestymistapa on tapaustutkimus. (Moilanen ym. 2009, 37.) Opinnäytetyössä tavoitteena oli ymmärtää syvällisemmin yhteistyöstä eri toimijoiden välillä, joten valitsin lähestymistavaksi tapaustutkimuksen.

Viidennessä vaiheessa pyritään löytämään kehittämistyötä tukevat menetelmät. Kehittämistyössä keskeistä on menetelmien moninaisuus: eri menetelmillä saadaan kehittämistyön tueksi erilaista tietoa ja monenlaisia näkökulmia ja ideoita (Moilanen ym. 2009, 40). Opinnäytetyössä käytän sekä haastatteluja että havainnointia menetelminä, koska rinnakkain nämä menetelmät täydentävät toisiaan. Samalla luotettavuus paranee ja eri menetelmien lopputuloksella saadaan varmuutta päätöksentekoon.

Viimeisenä vaiheena ovat kehittämisprosessin tulosten jakaminen ja arviointi. Arvioinnissa tarkastellaan usein saavutettuja tavoitteita ja käytettyjä menetelmiä. (Moilanen ym. 2009, 46-47.) Opinnäytetyön tuloksia käyttävät käytännön yhteisöt, joille voi olla hyötyä kehittämisprosessin lopputuloksista. Tutkimuksellisuuden avulla opinnäytetyön tulokset ovat paremmin perusteltavissa. Arvioinnilla pyritään osoittamaan, oliko prosessi onnistunut ja saavutettiin tavoitteet. Arviointi antaa myös aiheen uudelleen tarkastella, mitä olisi pitänyt tehdä toisin.

3.2 Lähestymistapa

Lähestymistavan valitseminen riippuu paljon siitä, mitä halutaan kehittää. On tärkeää pohtia, mitkä eri lähestymistapojen piirteet parhaiten sopivat omaan kehittämistyöhön. Tapaustutkimuksen tyypillisin piirre on, että monenlaisia menetelmiä käyttämällä saadaan monipuolinen ja kokonaisvaltainen kuva tutkittavasta tapauksesta. (Moilanen ym. 2009, 51-53.)

Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on ymmärtää tutkimuskohdetta. Laadulliselle tutkimukselle tyypillinen piirre on, että aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. Tutkija luottaa omiin havaintoihinsa ja käytyihin keskusteluihin tutkittaviensa kanssa, tutkit-

tavien näkökulmat pääsevät esille. Tutkimalla yksittäisiä tapauksia kyllin tarkasti saadaan näkyviin myös se, mikä ilmiössä on merkittävää ja mikä toistuu usein tarkasteltaessa ilmiötä yleisemmällä tasolla. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2006, 155.)

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, jossa käytän lähestymistapana tapaustutkimusta, koska tehtäväni on tuottaa kehittämissuhteita ja -ideoita sekä ymmärtää kehittämisen kohdetta kokonaisvaltaisesti. Kehittämistyössä tarkoituksena on tuottaa uutta tietoa kehittämisen tueksi. Opinnäytetyössäni haluan syvällisemmin ymmärtää eri toimijoiden välistä suhtautumista kehittämiseen ja valmiuksia yhteistyöhön.

3.3 Käytetyt menetelmät

Laadullisia menetelmiä käytettäessä tarkoituksena on hankkia suppeasta kohteesta paljon tietoa ja ymmärtää ilmiötä paremmin ja usein kokonaisvaltaisemmin. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija on hyvin lähellä tutkittavia ja usein jopa osallistuu heidän toimintaansa. Tutkimusprosessin tarkan kuvauksen avulla tutkimuksen lukija voi tehdä johtopäätöksiä tutkimuksen luotettavuudesta. (Moilanen ym. 2009, 94.)

Tulosten luotettavuutta voidaan lisätä käyttämällä Triangulaatiota eli tutkimalla ilmiötä useista eri näkökulmista. Triangulaatiolla tarkoitetaan erilaisten aineistojen, teorioiden ja menetelmien käyttöä samassa tutkimuksessa. Triangulaation käyttöä perustellaan sillä, että yksittäisellä tutkimusmenetelmällä on vaikea saada kattavaa kuvaa tutkimuskohteesta. Useammalla tutkimusmenetelmällä voidaan korjata mahdollista luotettavuusvirhettä. (Eskola & Suoranta 1998, 69.)

Tässä opinnäytetyössä käytetään laadullisen tutkimuksen menetelminä sekä havainnointia että teemahaastattelua. Havainnoinnin avulla sain tietoa ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta, heidän toimintatavoistaan ja käyttäytymisestään. Havainnointi oli suoraa ja välitöntä luonnollisessa ympäristössä toimimista. Teemahaastattelujen anti oli suurempi, koska pääsin haastattelemaan eri toimijoita ja kuulemaan heidän näkökulmansa peruskoulujen paloturvallisuuden tilasta.

3.3.1 Havainnointi

Havainnointi sopii hyvin kehittämistehtäviin, joiden kohteena on yksilön toiminta ja vuorovaikutus toisten kanssa (Moilanen ym. 2006, 103). Tarkkaileva havainnointi on kohteen ulkopuolista havainnointia. Siinä havainnoidaan, miten ihmiset suhtautuvat toisiinsa ja ympäristöönsä. (Vitikka 2006, 43.) Opinnäytetyön tekijänä osallistuin viidelle peruskoulun palotarkastukselle syksyllä 2008. Jokaisen peruskoulun kohdalla tein järjestelmällisesti muistiinpanoja tekemistäni havainnoista liittyen koulun ympäristöön, havaittuihin puutteisiin palotarkastusten osalta, vuorovaikutukseen rehtorin ja palotarkastajan välillä. Opinnäytetyön kannalta oli mielenkiintoista havaita, miten rehtori tai peruskoulun henkilöstö suhtautuu turvallisuuteen, mitkä ovat heidän asenteensa turvallisuuden suhteen.

Hirsjärvi ym. (2006, 202) kirjoittavat havainnoinnin haitoista ja kritisoivat eniten sitä, että havainnoija saattaa häiritä tilannetta, jopa suorastaan muuttaa tilanteen kulkua. Peruskoulun palotarkastuksilla rehtorille kerrottiin, että mukana palotarkastuksella on Laurean opiskelija, joka tekee opinnäytetyötä. En missään vaiheessa huomannut, että opiskelijan läsnäolo olisi häirinnyt palotarkastustilannetta, vaan päinvastoin vastaanotto oli asiallista. Havainnoijana olin täysin ulkopuolinen tarkkailija ilman aktiivista osallistumista, mikä ei millään tavalla muuttanut rehtorin käytöstä tai palotarkastustapahtuman kulkua. Tutkimuksen alkuvaiheessa havainnointi auttoi perehtymään tulevan aiheen toimintaympäristöön.

Palotarkastaja oli sopinut etukäteen rehtorin kanssa palotarkastuskäynnistä koulussa. Palotarkastus aloitettiin avoimella keskustelulla rehtorin kanssa, samalla tarkastettiin pelastussuunnitelman ajantasaisuus. Tämän jälkeen palotarkastaja teki kierroksen koulussa yhdessä rehtorin kanssa, yhdellä koululla myös vahtimestari oli mukana. Palotarkastuksessa kiinnitettiin huomiota seuraaviin asioihin: poistumis- ja varapoistumistiet olivat olemassa ja turvamerkinnoillä merkitty, savunpoistoilmaisimet toimintakuntoisia, alkusammuttimet ja sammutinpeitteet olivat niille kuuluvilla paikoilla, väestönsuoja tarkastettiin, samoin palo-ilmoittimen toimintakunto ja olivatko testaukset tehty asianmukaisesti. Kaikissa peruskouluissa ei ollut automaattista paloilmoitinta, jolloin tarkastettiin kuulutusten toimintakunto. Lisäksi tarkistettiin sähkökeskus, jossa ei saisi olla ylimääräistä tavaraa varastoituna. Palotarkastaja kiinnitti koko kierroksen aikana huomiota yleiseen järjestyksen ja siisteyteen. Tällä pyrittiin huomioimaan että poistumisteillä ei ole ylimääräistä tavaraa esteenä turvalliselle poistumiselle. Palotarkastaja antoi neuvoja, miten koulu voisi parantaa paloturvallisuuden tasoa sekä ehkäistä mahdollisia tuhopolttoja. Lopuksi palotarkastaja laati pöytäkirjan puutteista ja lähetti jäljennöksen koulun rehtorille sekä Kiinteistöhoito-liikelaitokselle.

Ulkopuolisena tarkkailijana tein havaintoja, että kaikille ei selvästikään ollut tiedossa, mistä koulujen paloturvallisuus muodostuu. Niissä kouluissa, missä puutteita paloturvallisuudessa oli vähän, suhtautuminen palotarkastukseen oli myönteistä. Rehtorin asenne ja paloturvallisuustietous oli hyvää luokkaa. Oli havaittavissa, että näissä kouluissa turvallisuus oli otettu osaksi koulun normaalia toimintaa. Jos taas oli paljon puutteita, eikä pieniäkään asioita ollut korjattu vuoden sisällä, palotarkastustilanne ei ollut rehtorille kovin mieluinen. Oli havaittavissa, että palotarkastus oli välttämätön paha muiden kiireiden keskellä. Tärkeä havainto oli, että yhteistyötä pidetään tärkeänä ja toimintaa halutaan kehittää tulevaisuudessa.

3.3.2 Teemahaastattelu

Haastattelu on aineistonkeruun yleisimpiä menetelmiä. Kun haluamme tietää, mitä ihminen ajattelee tai miksi hän toimii niin kuin toimii, on järkevää kysyä asiaa häneltä. Haastattelun etu on ennen kaikkea joustavuus. Haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymys, oikaista väärinkäsitys tai selventää sanamuoto. Joustavaa haastattelussa on myös se, että kysymykset voidaan esittää siinä järjestyksessä, kuin tutkija katsoo aiheelliseksi. (Tuomi & Sarajärvi 2002,

74-75.) Tässä opinnäytetyössä yksilöä pidettiin tärkeänä osana tutkimuksen suorittamisen kannalta. Yksilö sai vapaasti tuoda esille itseään koskevia asioita ja omia mielipiteitään sekä kokemuksia laajemmaltikin paloturvallisuuden näkökulmasta. Haastattelu osoittautui joustavaksi tavaksi kerätä tietoa aihealueelta, jota ei kaikilta osin tunnettu.

Eskola ja Suoranta (1998, 86) kirjoittavat haastattelun olevan vuorovaikutus, jossa molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa. Hirsjärvi ym. (2006, 196) toteaa haastattelun olevan yhdenlaista keskustelua, jonka avulla pyritään saamaan mahdollisimman luotettavia tietoja. Haastattelut voidaan toteuttaa yksilö-, pari - tai ryhmähaastatteluna. On todettu, että haastateltavat ovat paljon luontevampia ja vapautuneempia, kun useampia henkilöitä on paikalla. Tutkijan on itse pohdittava, mikä menettely omassa tutkimuksessa takaa parhaimman tuloksen. (Hirsjärvi ym. 2006, 199.) Tässä opinnäytetyössä tehtiin sekä yksilöhaastatteluja että parihaastatteluja. Molemmissa haastattelutoteutuksissa haastateltavat olivat erittäin vapautuneita ja keskustelu eteni johdonmukaisesti saavuttaen sille asetetut tavoitteet. Parihaastatteluissa oli huomioitava, että haastattelija ottaa puheenjohtajan roolin heti haastattelun alkuvaiheessa.

Hyvä haastattelija tuntee aihepiirin ja tietää haastattelun tarkoituksen. Hän on etukäteen valmistautunut haastatteluun esittäen selkeitä ja yksinkertaisia kysymyksiä. Haastattelijan tulee ottaa huomioon oman käyttäytymisensä vaikutus haastateltavaan ja pyrkiä suhtautumaan vastauksiin mahdollisimman neutraalisti. Kun haastattelija suhtautuu tutkimukseensa vakavasti, hän herättää luottamusta myös haastateltavassa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 68-69.)

Tässä opinnäytetyössä haastattelut menivät hyvin osittain sen vuoksi, että haastattelija oli päättänyt panostaa hyvän ensivaikutelman luomiseen. Tämä takasi sen, että haastattelun ilmapiiri muodostui rauhalliseksi ja kiireettömäksi, mikä sai haastateltavat keskustelemaan vapautuneesti. Haastattelijana pyrin olemaan hyvä kuuntelija ja valmistauduin myös itse vastailemaan kysymyksiin.

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä. Puolistrukturoidulle haastattelulle on ominaista, että jokin haastattelun teema-alue on tiedossa, mutta eivät kaikki. Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan tiettyihin aihepiireihin ja haastattelu suunnataan tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin. Teemahaastattelulla voidaan tutkia yksilön ajatuksia, tunteita ja kokemuksia. Teemahaastattelu ottaa huomioon sen, että ihmisten antamat tulkinnat ja merkitykset asioista syntyvät vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47-48.)

Tässä opinnäytetyössä teemahaastattelumenetelmän käyttö kohdistui palotarkastajiin, peruskoulun rehtoreihin ja Kiinteistöhoito-liikelaitoksen päälliköihin. Tämä osoittautui hyödylliseksi, sillä haastatteluilla saatiin nopeasti kerätyksi syvällistä ja selventävää tietoa tutkittavasta kohteesta. Haastatteluilla oli kyky ja halu keskustella heille tärkeistä asioista, vaikka haastatellut eivät olleet puhuneet aiheesta aikaisemmin ulkopuolisen kanssa. Haastatteluilla saatu

tieto oli kiinteästi sidoksissa siihen tutkimusympäristöön, joka oli haastatteluille tuttu ja ajankohtainen.

3.4 Haastattelujen suorittaminen

Ensimmäinen teemahaastattelu tehtiin tutkimuksen alussa Länsi-Uudenmaan pelastuslaitoksen palotarkastajalle ja toista palotarkastajaa haastateltiin tutkimuksen loppuvaiheessa. Molemmilla on laaja kokemus Espoon peruskoulujen palotarkastuksista. Peruskoulujen viiden palotarkastuksen yhteydessä tehdyt henkilökohtaiset havainnot olivat tukena käydyissä haastatteluissa.

Rehtoreiden teemahaastattelut toteutettiin eri kouluissa kuin palotarkastukset, joissa olin mukana. Haastattelut tehtiin viiden (5) eri koulun rehtorille, joissa kahdessa oli mukana apulaisrehtori tai koulun nimetty turvallisuuvastaava (kouluhenkilökuntaan kuuluva opettaja). Yksi haastatteluista rehtoreista toimii isossa tuhannen oppilaan ja sadan opettajan peruskoulussa. Yksi rehtoreista toimii hieman yli sadan oppilaan ja kymmenen opettajan peruskoulussa. Muut kolme peruskoulua on tältä väliltä. Viimeiseksi haastattelin saman teeman mukaan yhdessä Kiinteistöhoito-liikelaitoksen palvelupäällikköä sekä ylläpitöpäällikköä.

3.4.1 Palotarkastajien haastattelut

Koska palotarkastajalla on eniten paloturvallisuuteen liittyvää ammattitaitoa ja -tietoa, aloitin haastattelun heistä. Molemmilla palotarkastajilla oli yhtäläiset näkemykset peruskoulujen paloturvallisuudesta ja yhteistyöstä eri toimijoiden kesken. Palotarkastajan mielestä yhteistyö rehtoreiden kanssa ei lisääny sillä, että joka vuosi koulun tarkastaa eri palotarkastaja. Palotarkastuskäytäntö tulisi olla kaikkialla samanlaista, jolloin peruskouluissa tapahtuva tarkastus ja puutteet huomioitaisiin yhdenmukaisesti. He olivat myös huolestuneita siitä, että vuodesta toiseen ilmenee samoja puutteita ilman, että niille olisi tehty mitään. Paloilmoittimien testauksia pitäisi tehdä kolmen kuukauden välein ja pahimmillaan testauksia tehdään vain palotarkastajan käynnin yhteydessä. Mutta on toki paljon hyvääkin, poistumisharjoituksia on harjoiteltu ja pääsääntöisesti on suunnitelmat onnettomuuksien ehkäisemiseksi.

Palotarkastajien mielestä turvallisuus kouluissa muodostuu kahdesta kokonaisuudesta. Puolet koulun turvallisuudesta ilmenee aikuisten asenteesta, tiedoista ja taidoista. Rehtorin asenne turvallisuuteen on äärimmäisen tärkeää. Turvallisuus olisi hyvä saada osaksi koulun normaalia toimintaa, myös osaksi opetussuunnitelmaa. Paloturvallisuuskoulutusta tulisi lisätä, jotta ihmiset osaisivat toimia vaaratilanteissa. Tämä koskee myös sijaisia, keittiöhenkilökuntaa, siivoojia ja mahdollisia muita toimijoita koulun sisällä. Koulun turvallisuuskansio olisi saatava helposti luettavaan muotoon, jotta tärkeät ohjeet olisivat helposti löydettävissä. Toinen puoli koulun turvallisuudesta koostuu rakennuksen ja rakennetun ympäristön turvallisuudesta, sisältäen koulun turvallisuustekniikan toimivuuden. Paloilmoittimet tulee laittaa kuntoon, samoin

rakenteellinen paloturvallisuus, kuten palo-osastointi. Tuhopolttojen torjuntaa tulee lisätä ennakoivilla toimenpiteillä, kuten lukollisilla roskakatoksilla.

Palotarkastaja kokee yhteistyön pääsääntöisesti hyväksi. Vastuut eivät ole kaikille selviä, mikä näkyy palotarkastustilanteessa. Palotarkastaja antaa neuvoja, valistaa ja valvoo, mutta päävastuu onnettomuuksien ehkäisystä kuuluu peruskouluille itselleen. Tätä eivät valitettavasti kaikki tiedosta. Palotarkastajat pyrkivät valistuksella vahvistamaan peruskoulujen turvallisuuskulttuuria, jossa tärkeää on saada ihmiset suojelemaan itseään ja hallitsemaan riskejään.

3.4.2 Peruskoulun rehtoreiden haastattelut

Ensimmäinen haastattelu antoi myös itselleni lisää hyödyllistä tietoa koulujen palotarkastuksista. Palotarkastajan haastattelun ja paloturvallisuuteen liittyvän kirjallisuuden pohjalta laadin rehtoreiden teemahaastattelua varten apukysymyksiä (katso Liite 1), jotka lähetin peruskoulun rehtoreille kaksi viikkoa ennen varsinaista haastattelutilannetta. Rehtoreilla oli näin mahdollisuus tutustua kysymyksiin ja miettiä vastauksia etukäteen. Tämä osaltaan auttoi siihen, että haastattelu alkoi vapautuneesti ilman minkäänlaista jännitystä. Etukäteinen valmistautuminen mahdollisti haastattelun joustavan etenemisen.

Peruskoulun rehtoreiden haastatteluissa kävi ilmi paljon paloturvallisuuteen liittyviä yhtäläisyyksiä, mutta myös eroavaisuuksia, joita käyn läpi tässä haastatteluosiossa. Rehtorit olivat yleisesti huolissaan turvattomuuden lisääntymisestä peruskouluissa. Kaikkein tärkeimpänä nousi esille yhteistyö viranomaisten kanssa. Paloturvallisuuteen riskit tunnistettiin hyvin ja poistumisharjoituksia oli harjoiteltu joka koulussa vähintään kerran vuodessa. Rehtorit olivat tietoisia vastuustaan oman koulunsa paloturvallisuuden suhteen. Turvallisuuskansio koettiin liian raskastekoiseksi, joten sitä rehtoreiden arvion mukaan ei ollut luettu riittävän hyvin. On myös vaikea tietää ja valvoa, miten hyvin annetut ohjeet on sisäistetty. Turvallisuus koetaan tärkeäksi ja siitä keskustellaan yleensä lukuvuoden alussa. Paloturvallisuusasioista keskustellaan opettajien kokouksissa harvakseltaan ja näihin kokouksiin toivottaisiin palotarkastajien osanottoa. Rehtoreiden mielestä yksi ja sama palotarkastaja voisi tarkastaa koulun useampana vuonna peräkkäin, jolloin saataisiin jatkuvuutta, mikä varmasti lisäisi yhteistyötä tutun palotarkastajan kanssa.

Paloturvallisuuskoulutusta tulisi lisätä koko koulun henkilöstön (opettajat, keittäjät, vahtimestarit) keskuudessa. Vain harvalla on taitoa käyttää alkusammutuskalustoa tulipalon syttyessä. Pelastusviranomaisia kaivataan mukaan koulun poistumisharjoituksiin, johtamaan ja antamaan neuvoja sekä palautetta, jotta osattaisiin tulevaisuudessa tehdä asiat paremmin. Rehtorit kokevat tärkeäksi sen, mitä palotarkastajat ohjeistavat ja heidän mielipiteitään kuunnellaan. Samalla rehtorit kokevat, että valistusta ei kuitenkaan ole riittävästi. Rehtorit haluaisivat, että olisi olemassa peruskoulujen turvallisuudesta vastaava henkilö, johon rehtorit voisivat olla yhteydessä tarvittaessa.

3.4.3 Kiinteistöhoito-liikelaitoksen päälliköiden haastattelu

Kiinteistöhoito-liikelaitokselta haastateltavina olivat palvelupäällikkö ja ylläpitöpäällikkö, joilla molemmilla oli yhtenevä näkökulma peruskoulujen paloturvallisuuteen. Myös he olivat etukäteen tutustuneet laadittuun apukysymysten listaan, joka oli lähetetty kaksi viikkoa ennen haastattelutilannetta. Kiinteistöhoito-liikelaitos huolehtii Espoon kaupungin omistamien peruskoulujen rakenteellisesta kunnossapidosta, tekevät korjaukset tarvittaessa. Espoon kaupunki jakaa vuosittain määrärahoja kaupungin eri instansseille. Kiinteistöhoito-liikelaitoksella on käytössään erillinen määräraha korjauksia varten. Korjausmäärärahojen jako tarkoittaa sitä, että on tarkoin priorisoitava rahojen kohdentaminen. Isommat investoinnit ja saneeraukset tulevaisuudessa vaikuttavat korjauspäätösten ja puutteiden priorisoinnissa.

Palotarkastajan lähettämässä palotarkastuspöytäkirjoissa on merkitty ne puutteet, jotka pitäisi laittaa kuntoon. Kiinteistöhoito-liikelaitos pyrkii korjaamaan puutteet parantaen paloturvallisuutta omalta osaltaan. Heidän on myös tehtävä pitkän tähtäimen suunnitelmat puutteiden korjaamisen suhteen. Jos tulevaisuudessa on odotettavissa isompia peruskoulujen peruskorjauksia, puutteet yleensä korjataan vasta sitten, vaikka kuluisi pari ylimääräistä vuotta. Isompien peruskorjausten yhteydessä paloturvallisuusnäkökulma otetaan huomioon ja parannuksia tehdään jälkikäteen. Heidän on otettava myös huomioon, miten koulukiinteistöjen omaisuutta voitaisiin paremmin suojata ilkvallalta ja torjua tuhopolttoja. Ikkunoita on rikottu paljon viimeisten vuosien aikana, joten Kiinteistöhoito-liikelaitos suunnittelee myös valaistuksen ja kameroiden lisäämistä peruskoulujen ympäristöön.

Aktiiviset rehtorit yleensä soittavat, jos esimerkiksi ikkunoita on ilkvallalta rikottu. Kiinteistöhoito-liikelaitoksella ollaan sitä mieltä, että yhteistyötä tulisi tiivistää myös pelastuslaitoksen suuntaan. Palotarkastuspöytäkirjojen puutelistat olisi hyvä käydä läpi palotarkastajien kanssa, jotta myös he paremmin ymmärtävät kunnossapitoon ja korjauksiin liittyvän problematiikan. Määrärahojen puitteissa tehdyt suunnitelmat tulevasta saneerauksista ja korjauksista olisivat kaikkien tiedossa. Erityisvaarana on, että palotarkastajan määräysvaltaa käytetään liikaa. Kiinteistöhoito-liikelaitoksen mielestä paloturvallisuuteen liittyvät korjaukset ja muut riskialttiit kohteet on yhdessä priorisoitava ja otettava huomioon perusparannuksissa ja uudisrakentamisessa tulevaisuudessa.

3.5 Palotarkastuspöytäkirjojen puutelistan analyysi

Tarkastuskohde	E-piiri	L-piiri	P-piiri	Yhteensä
Alkusammutuskalusto	12,1 %	18,0 %	13,9 %	15,1 %
Poistumistiet	8,9 %	13,8 %	18,9 %	14,0 %
Turvallisuussuunnittelu	9,5 %	11,0 %	10,5 %	10,5 %
Turva- ja merkkivalaistus	12,9 %	9,0 %	7,6 %	9,8 %
Paloilmoitin	8,7 %	7,9 %	6,2 %	5,6 %

Kuva 2: Espoon peruskoulujen palotarkastusanalyysi (Kiinteistöhoito-liikelaitos 2009).

Kiinteistöhoito-liikelaitos laati vuoden 2008 palotarkastuspöytäkirjoihin tutustuen puutelistan Espoon peruskoulujen palotarkastuksissa esiin tulleista puutteista. Puutelistassa oli 19 eri puuteluokkaa eli tarkastuskohdetta, jotka oli huomioitu kaikkien Espoon peruskoulujen palotarkastusten yhteydessä. Puutelistasta olen poiminut viisi yleisintä puutetta, jotka olivat myös kahden haastatteleman palotarkastajan mielestä tärkeimmät yksityiskohdat koulujen paloturvallisuutta tarkasteltaessa. Jokaisesta piiristä (eteläinen, läntinen, pohjoinen) oli tehty oma puutelistansa ja yllä olevaan kuvaan olen kerännyt analysoitavaksi yhteenvedon kaikista kolmesta piiristä. Huomioitavaa on, että nämä viisi yleisintä puutetta olivat kaikissa piireissä prosentuaalisesti selvästi korkeimmat.

Kuvassa alkusammutuskalustolla tarkoitetaan jauhesammutinta tai sammutuspeittoa ja niiden olemassaoloa sekä oikeanlaista sijoittelua. Poistumisteillä tarkoitetaan, että ne on merkitty selkeästi, kulkureitit ovat puhtaat (ei ole ylimääräistä tavaraa poistumisreitillä) ja poistuminen voidaan tehdä turvallisesti sekä se onnistuu ilman avainta. Turvallisuuksuunnittelu tarkoittaa, että pelastussuunnitelma on olemassa ja se on tehty koulun tarpeita vastaavaksi. Turva- ja merkkivalaistuksella tarkoitetaan niiden toimivuutta (poistumismerkinnät ja -opasteet ovat kunnossa ja oikein sijoitettu). Paloilmoittimet on testattu ja huollettu asianmukaisesti. Paloilmoittimen kohdalla on huomioitava, että kaikissa kouluissa ei ole automaattista paloilmointia, vaan tulipalon sattuessa käytössä pitäisi olla toimivat kuulutukset. Puutelistassa oli huomioitu vain koulut, joissa on automaattinen paloilmoitin.

Tämä palotarkastuspöytäkirjojen puutelistan analyysi tukee niitä havaintoja, joita tein viidellä eri palotarkastuskäynnillä palotarkastajan kanssa. Tämä tukee myös haastatteluissa esiin tulleita asioita, kuten paloturvallisuuteen liittyvän koulutuksen lisäämistä. Omatoimisessa varautumisessa alkusammutuskaluston olemassaolo ja niiden toimintakunto on erittäin tärkeää. Alkusammutuskaluston oikeanlainen käyttäminen vaatii asianmukaista koulutusta, kuten oikeanlaisen poistumisharjoituksen järjestäminen. Nyt nämä peruskoulujen paloturvallisuuden kannalta tärkeät asiat löytyvät puutelistan kärkisijoilta.

3.6 Tutkimuksen arviointi

Tässä opinnäytetyössä tarkasteltiin Espoon peruskoulujen paloturvallisuuden hallinnassa tehtävään yhteistyöhön liittyviä huomioita. Paloturvallisuuden hallinta tässä opinnäytetyössä tarkoittaa etukäteissuunnittelua tulipalojen ehkäisemiseksi ja säännöllistä yhteistyötä eri toimijoiden kesken. Länsi-Uudenmaan pelastuslaitoksen palotarkastajat suorittavat ja valvovat palotarkastuksia kouluissa, rehtorit vastaavat koulujensa turvallisuudesta ja kaupungin Kiinteistöhoito-liikelaitos vastaa koulukiinteistöjen rakenteellisten puutteiden korjaamisesta paloturvallisuuden osalta. Eri toimijoiden näkemykset ja vastuut peruskoulujen paloturvallisuuden suhteen poikkeavat toisistaan. Yhteistyön toteuttamisen haasteet kohdistuivat erityisesti eri toimijoiden väliseen kanssakäymiseen.

Haastattelupyynnö lähetettiin kaikille (97) Espoon peruskoulujen rehtoreille, joista viisi ilmoitti halukkuutensa osallistua haastatteluun. Tutkimusta luettaessa tämä on otettava huomioon. Tässä kohtaa tutkija alkoi spekuloida, miksi osallistumismäärä jäi viiteen. Onko paloturvallisuuteen liittyvät asiat hoidettu asianmukaisesti muissa kouluissa vai onko niissä paljonkin puutteita? Aihetta ei ehkä koeta tärkeäksi tai aika ei riitä osallistumiseen kaiken informaatiotulvan keskellä. Tämä on vain spekulatiota, mutta kaikki hyvä lähtee yksilön positiivisesta asenteesta. Mukaan lähteneillä rehtoreilla oli hyvä asenne ja tahtotila yhteistyön kehittämiseksi sekä oman koulunsa paloturvallisuuden tason parantamiseksi. Haastatteluissa kävi ilmi, että he tunsivat vastuunsa ja olivat sitoutuneet aiheeseen vakavasti. Tämä tietysti antoi tutkijalle uudenlaista näkökulmaa löytämään kehittämideoita. Muut voivat vain ottaa oppia haastatelluilta rehtoreilta.

Teemahaastattelut toteutettiin eri kouluissa kuin palotarkastukset. Vaikka rehtoreiden haastattelujen osuus jäi viiteen, kahden muun toimijan tehtävät kattavat kuitenkin kaikki Espoon peruskoulut. Palotarkastajat suorittavat vuosittaiset palotarkastuksensa ja valvovat ohjeiden noudattamista kaikissa Espoon peruskouluissa sekä Kiinteistöhoito-liikelaitos vastaa kaikkien peruskoulujen kunnossapidosta ja puutteiden korjauksista. Lisäksi tutkijana osallistuin viidelle eri peruskoulun palotarkastukselle tehden havaintoja peruskoulun ympäristöstä ja vuorovaikutuksesta palotarkastustilanteessa. Kaiken kaikkiaan vierailu tehtiin kymmenellä eri koululla. Kaikki nämä toimenpiteet huomioiden aineistoa voidaan arvioida riittävän kattavasti ja tuloksia pitää luotettavana.

4 TULOSTEN TARKASTELU

Tulosten tarkastelussa on kiinnitetty huomiota siihen, miten peruskoulujen paloturvallisuuden ja eri toimijoiden välisen yhteistyön nykytila parhaiten saataisiin vastaamaan tulevaa tahtotilaa. Tässä opinnäytetyössä palotarkastajat ja rehtorit ovat vahvimmat toimijat peruskoulujen paloturvallisuuden hallinnassa. Kiinteistöhoito-liikelaitoksen tehtävänä on kuitenkin vastata rahojen kohdentamisesta, joten sen aktiivisempi osallistuminen on yhteistyön kannalta tärkeää.

Palotarkastaja katsoo koulun paloturvallisuutta kokonaisuutena. Palotarkastajan näkökulmasta vastuiden pitää olla selkeät. Palotarkastaja neuvoo ja valvoo annettujen ohjeiden noudattamista, mutta koulu on rehtorin johdolla vastuussa onnettomuuksien ehkäisystä. Palotarkastaja on tyytyväinen, että kouluissa harjoitellaan poistumista. Ainoastaan harjoittelulla oppii oikeat toimintamallit ja palotarkastajille on tärkeää, että ihmiset osaavat toimia vaaratilanteen sattuessa. On tärkeää, että aikuiset osaavat toimia rauhallisesti ilman paniikkia, koska opettajan epävarmuus tarttuu lapsiin. Yhteistyötä on kehitettävä ja jatkuvuuden turvaamiseksi palotarkastajatkin olivat sitä mieltä, että saman palotarkastajan olisi toivottavaa tarkastaa samoja kouluja useampana peräkkäisenä vuonna. Myös palotarkastuskäytäntöjä tulisi yhdenmukaistaa, jotta paloturvallisuuskulma olisi kaikissa palotarkastustilanteissa sama. Paloturvallisuuskulma voi olla esimerkiksi ihmisten toimintaa analysoivaa tai peruskoulujen kiinteistöjen rakenteellisia yksityiskohtia analysoivaa. Turvallisuuskansioista on poistettava vähemmän tärkeät ohjeet, jotta tärkeät ohjeet ovat helposti löydettävissä. Palotarkastaja toivoo lisää paloturvallisuuskoulutusta peruskoulujen henkilöstölle. Hyvät tiedot ja taidot lisäävät osaamista, mikä taas lisää positiivista suhtautumista paloturvallisuuteen. Palotarkastusten avulla ja hyvällä asenteella onnistutaan kehittämään peruskoulujen turvallisuuskulttuuria ja vähentämään onnettomuuksien määrää ja vaikutuksia. Erytystä huomiota on kuitenkin kiinnitettävä siihen, että palotarkastuksessa ilmenneet puutteet korjataan mahdollisimman pikaisesti.

Rehtorit tiedostavat vastuunsa oman koulunsa ylimpänä turvallisuusvastaavana henkilönä, mutta kaipaavat enemmän tukea pelastusviranomaisilta. Pelastusviranomaisia toivotaan paikalle, kun kouluissa järjestetään poistumisharjoituksia. Palautetta heti harjoituksen jälkeen pidettiin tärkeänä oppimisen kannalta. Rehtorit olivat yhtä mieltä, että paloturvallisuuskoulutusta pitää lisätä, jotta useammalla koulun henkilökuntaan kuuluvalla olisi mahdollisuus osallistua. Peruskoulun keittäjiä, siivoojia ja vahtimestareita ei ollut huomioitu ja nyt toivotaan heidänkin saavan koulutusta paloturvallisuusasioissa. Tähän toivottiin määrärahoja kaupungilta, jotta ainakin alkusammutusvälineiden käyttöön saataisiin koulutusta ja opittaisiin niiden oikea käyttö. Turvallisuuskansio on nykyään liian raskastekoinen, mikä johtaa rehtoreiden mielestä siihen, ettei sitä välttämättä edes lueta. Myös rehtorit toivoivat saman palotarkastajan käyvän useampana vuotena peräkkäin. Rehtorien mielestä Espoon kokoisessa kaupungissa tulisi olla peruskoulujen turvallisuudesta vastaava henkilö, johon rehtorit voisivat olla yhteydessä tarvittaessa.

Kiinteistöhoito-liikelaitos painottaa yhteistyön merkitystä, jotta heidän pitkän tähtäimen suunnitelmansa tulisivat huomioituiksi myös muiden toimijoiden työssä. Palotarkastajat ja rehtorit olisivat näin tietoisia mahdollisista tulevaisuudessa tehtävistä peruskoulujen saneerauksista. Yhteistyön avulla palotarkastajan asiantuntemusta paloturvallisuuden parantamiseksi voitaisiin käyttää hyväksi jo suunnitteluvaiheessa. Palotarkastuspöytäkirjojen puutelistat olisi hyvä käydä läpi palotarkastajien kanssa. Silloin voitaisiin yhdessä sopia, mitkä puutteet vaati-

vat välitöntä korjausta ja voidaanko jotain siirtää korjattavaksi tulevaisuudessa mahdollisten isompien peruskorjausten yhteydessä. Kiinteistöhoito-liikelaitos vastaa myös peruskoulujen ilkkivaltaisten ikkunoiden rikkomisen korjauksesta, joiden suuruusluokkaa ei voi etukäteen ennakoita. Tämä saattaa vaikuttaa olemassa olevien määrärahojen kohdentamiseen ja paloturvallisuus voi hieman kärsiä tämän johdosta. Kiinteistöhoito-liikelaitoksen mielestä yhteistyö on toiminut hyvin, palotarkastajat ovat olleet joustavia, mutta sitä voisi edelleen tiivistää tulevaisuudessa.

5 KEHITTÄMISEHDOTUKSIA

Koska opettajan koulutusohjelma ei sisällä lainkaan paloturvallisuusasioita, Espoon koulujen ja pelastuslaitoksen tulisi yhteistyössä suunnitella koululle oma paloturvallisuuskasvatukseen liittyvä koulutuspaketti. Espoossa koulut ovat erilaisia ja erikokoisia, joten kaikille voitaisiin räätälöidä omanlaisensa koulutuspaketti sekä siihen liittyvät toimintamallit. Tässä pystyttäisiin huomioimaan myös koulut, joissa on paljon maahanmuuttajataustaisia ja paljon eri kieltä puhuvia. Ensin koulutettaisiin opettajat pelastuslaitoksen toimesta ja opettajat kouluttaisivat oppilaat. Yhteistyön avulla voidaan ylläpitää jonkinlaista rekisteriä, jossa seurataan sitä, missä määrin koulut voivat omatoimisesti hoitaa paloturvallisuuskasvatuksen. Tätä seurataan vuosittain ja pelastuslaitoksesta annetaan tukea sekä valistusta sinne, missä tarve on suurin. Tämä osaltaan parantaisi turvallisuuskulttuuria kouluissa, sillä tietojen ja taitojen jatkuvan kehityksen seurauksena myös sitoutuminen turvallisuuteen olisi pitkällä tähtäimellä positiivinen.

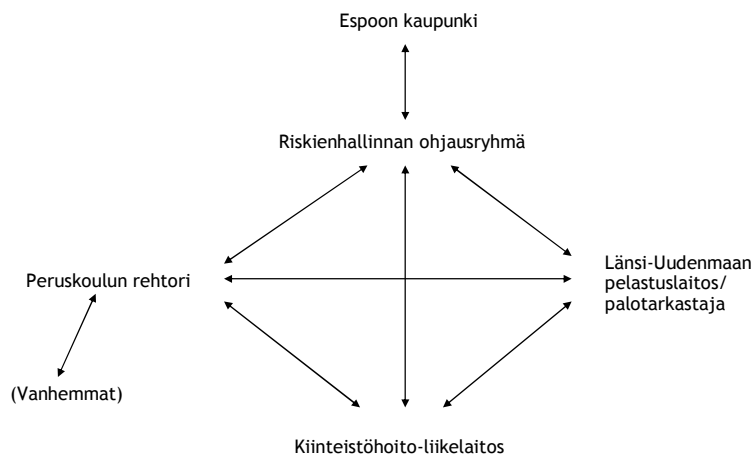
Rehtorin on hyvä tehdä tiivistä yhteistyötä palotarkastajan kanssa muulloinkin kuin kerran vuodessa palotarkastuksen yhteydessä. Palotarkastajalta kannattaa kysyä ohjeita ja neuvoja esimerkiksi, miten koulu voi omatoimisesti varautua onnettomuuksilta ja vahingoilta. Länsi-Uudenmaan pelastuslaitos perusti keväällä 2009 Espooseen koulutyöryhmän suunnittelemaan, miten yhteistyötä ja paloturvallisuutta voidaan kehittää Espoon peruskouluissa. Siihen kuuluvat valmiuspäällikkö ja kolme palotarkastajaa. Koulutyöryhmä perustettiin sen jälkeen, kun olin jo aloittanut opinnäytetyön tekemisen. Tämä varmasti lisää kanssakäymistä palotarkastajien ja rehtoreiden välillä tuoden jatkuvuutta yhteistyöhön. Palotarkastuskäytäntöä pitäisi yhdenmukaistaa, jolloin kaikilla peruskouluja tarkastavilla palotarkastajilla olisivat yhdenmukaiset näkemykset ja toimintatavat palotarkastustilanteessa, jotta samoihin asioihin kiinnitettäisiin huomiota ja pidettäisiin samalla asteikolla tärkeinä. Näin eri koulujen paloturvallisuuden tasoa olisi helpompi vertailla keskenään ja kaikki rehtorit olisivat paremmin tietoisia palotarkastuksen sisällöstä.

Tulevaisuus asettaa tämän opinnäytetyön toimijoille yhteistyön suhteen uusia haasteita. Yksi hyvin usein esille tuotu tulevaisuuden haaste on, että vähemmällä resursseilla pitäisi selviytyä suuremmasta työmäärästä. Tällöin yhteistyön pitää olla hyvin strukturoitua ja jokaisen tulee tietää, keneen missäkin tilanteessa ottaa yhteyttä. Opinnäytetyön toimijat ovat asiantuntijoi-

ta omalla alallaan. Asiantuntijoiden kannattaa yhdistää tietonsa ja osaamisensa, kun heillä on jokin yhteinen tehtävä suoritettavanaan tai ongelma ratkaistavanaan.

Jotta yhteistyö olisi hyödyllistä, vuorovaikutuksen tulisi olla molemminpuolista ja aktiivista. Vuorovaikutuksen tulisi olla riittävän avointa ja selkeää, jotta kaikkien eri toimijoiden mielipiteet tulevat kuuluville ja kaikille oikein ymmärretyksi. On kuitenkin otettava huomioon, että ihmiset ovat erilaisia, sitä ovat myös heidän toiveensa. On olemassa paljon epärealistisia vaatimuksia ja paljon hyviä, toteuttamiskelpoisia ideoita. Eri toimijoiden välillä yhteistyössä tehty päätöksenteko mahdollistaa erilaisten näkökulmien esiintulon samalla edistäen kommunikoinnin kautta tapahtuvaa tiedon vaihtoa. Osallistuva päätöksenteko vähentää muutosvastarintaa. Yhteistyössä keskeistä on tavoitteellisuus ja tavoitteena on saavuttaa lisäarvoa tuleville projekteille. Yhteistyön kautta tulee yleensä mukaan useita eri tiedon ja osaamisen näkökulmia, joita voi systemaattisesti hyödyntää tulevaisuuden suunnitelmissa. Yhteistyössä on myös kyettävä antamaan rakentavaa palautetta, jotta kehitys oli kestävä. Seuraavassa kuviossa on kuvattu ideaalinen yhteistyömalli, jossa vuorovaikutus ja viestintä on monensuuntaista, mutta selkeästi strukturoitua.

Yhteistyö eri toimijoiden kesken

Kuva 3: Opinnäytetyön perusteella kehitetty yhteistyömalli (Lairemo 2010)

Tässä yhteistyömallissa mikään taho ei ole määräävässä asemassa, sillä jokainen toimija on tarpeellinen ja asiantuntija omalla alueellaan. Yhteistyötä helpottaa, jos toimijat luovat toisiinsa pysyvät suhteet myös henkilötasolla, mikä myös madaltaa kynnystä säännölliseen yhteydenpitoon. Oleellista on hyvä tahtotila, jotta kaikilla osapuolilla on yhteinen näkemys kokonaisuudesta. Asioita pitäisi pystyä tarkastelemaan puolueettomasti, jotta se olisi tarpeeksi

analyttistä ja kriittistä. Tämä edesauttaa ennakoimaan kehityksen suuntaa. Tämä on varmasti yksi isoimpia haasteita, koska yhteisen kokonaisnäkömyksen tuottaminen on usein hankalaa ja sellaisen puuttuessa jokainen näkee vain oman siivun kokonaisuudesta. Tarvitaan pitkäjänteisiä ratkaisuja, joissa vastuu toiminnan kehittämistä jakautuu kaikille osapuolille.

Tässä kuvassa on hahmotettu eri toimijoiden yhteistyömallia. Siinä Espoon kaupungin päättävät elimet ovat luonnollisesti avain asemassa, kun päätetään määrärahojen tarkoituksenmukaisesta jakamisesta ja suurista suuntaviivoista. Riskienhallinnan ohjausryhmä laatii peruskoulujen paloturvallisuuteen liittyvät tavoitteet ottaen huomioon sen hetkiset tarpeet paloturvallisuuden suhteen. Nämä ajankohtaiset tarpeet saadaan selville tekemällä tiivistä yhteistyötä Länsi-Uudenmaan pelastuslaitoksen, Kiinteistöhoito-liikelaitoksen sekä peruskoulun rehtorin kanssa. Nämä kolme toimijaa tuovat laajempaa näkökulmaa oman toimialansa sisältä ja he ovat yhteistyössä pohtineet tärkeimmät tarpeet jo etukäteen. Riskienhallinnan ohjausryhmän on helpompi koordinoita riskienhallintaa peruskoulujen tarpeiden mukaan ja valmistella muun muassa peruskoulujen paloturvallisuuteen liittyviä asioita kaupungin johtoryhmän käsiteltäväksi.

Yhteistyömalliin olen laittanut vanhemmat sulkuihin rehtorin alapuolelle. Liian monessa kodissa ajatellaan, että koulun pitäisi ottaa enemmän vastuuta lasten kasvattamisesta, kun ei itse ehditä sitä tekemään. Tämä on kuitenkin harhakuvaa, sillä tulevaisuudessa vanhempien pitää itse ottaa päävastuu lastensa kasvattamisesta. Näinhän sen on pitänyt olla tähänkin asti. Peruskoulut tukevat tätä kasvatusta ja toivovat enemmän yhteistyötä tehtävän oppilaiden vanhempien kanssa. Vanhemmilla on suuri vastuu myös paloturvallisuuteen liittyvien asioiden valistamisesta parhaansa mukaan. Tulipalon vaaroista on myös puhuttava kotona ja erityisesti valistettava vastuista vahinkojen sattuessa. Vanhemmille yleensä lankeaa korvausvastuu lastensa aiheuttamista vahingoista.

Vuorovaikutus ja avoin viestintä on yhteistyömallin mukaan kaksisuuntaista, jolloin tiedetään enemmän toisten tekemisistä ja suunnitelmista. Tämä yhteistyömalli on optimaalinen ja hyvin toimiessaan sen on uudistuttava ajan sekä yhteiskunnan vaatimusten mukaisesti. Yhteiskunnan erilaiset tarpeet saattavat muuttua, jolloin on yritettävä sopeutua sen mukaisesti. Tämän vuoksi mikään malli ei ole koskaan valmis ja täydellinen.

Yhteistyö Kiinteistöhoito-liikelaitoksen kanssa on myös tarpeellista, kun tarvitaan korjaustoimenpiteitä. Rehtorin olisi myös hyvä olla tietoinen muun muassa ilkevalta-korjausten kustannuksista, jotta hän voi tahollaan informoida koulun henkilökuntaa ja oppilaita asian vakavuudesta, sekä samalla selvittää, mitä on tapahtunut ja milloin. Kannattaisi myös pitää yhteisiä palavereita rehtorin, palotarkastajan ja Kiinteistöhoito-liikelaitoksen kesken koskien palotarkastuspöytäkirjoja, tulevia suunnitelmia, korjausaikatauluja ja budjettirajoitteita. Täten jatkossa välttyttäisiin tilanteilta, joissa rehtori joutuu kantamaan huolta jostakin paloturvallisuuden liittyvästä korjaamattomasta asiasta, kun Kiinteistöhoito-liikelaitos kenties on tällä

välin itse päättänyt siirtää mahdollisia korjauksia pidemmälle tulevaisuuteen vetoamalla budjettirajoitteisiin tai korjausten priorisointiin.

6 POHDINTAA

Espoon peruskouluissa annetaan perusopetusta luokka-asteilla 1-9. Suomenkielisten peruskoulujen oppilasmäärät jakoutuivat lukuvuoden alkaessa syksyllä 2009 niin, että luokka-asteilla 1-6 opiskeli noin 14 200 oppilasta ja luokka-asteilla 7-9 puolet vähemmän eli 7000 oppilasta. (Espoo 2010d.) Turvallisuuskasvatus pitäisi suunnata ensisijaisesti koulunsa aloittaviin ja jatkaa turvallisuutta käsittelevien asioiden kertaamista ainakin heidän ensimmäiset kuusi luokka-astettaan. Näille 7-12-vuotiaille oppilaille poliisi ja palomies ovat samalla auktoriteetti ja sankari, joten hyvällä asenteella oppi menisi perille.

Turvallisuusasiat eivät kattavasti kuulu minkään nimetyn oppiaineen sisältöön ja esimerkiksi ala-asteen toisen luokan ympäristötiedon oppikirjassakin on ainoastaan kahdeksan sivua käsitelty turvallisuuteen liittyviä asioita. Tämä on ehdottomasti liian vähän, sillä nämä lapset ovat asenteiltaan ja uteliaisuuttaan mitä parhain kohderyhmä opettaa turvallisuusasioita. Toisen luokan oppilas kertoi, ettei ole nähnyt poliisia tai palomiestä koulussa valistamassa hänen kahden ensimmäisen kouluvuotensa aikana. Vähäiset vierailut ovat seurausta ehkä siitä, että poliisilla ja pelastuslaitoksella ei ole riittävästi resursseja. Uskon, että viranomaisvierailut kouluissa olisivat pitkällä tähtäimellä hyödyllisiä yhteiskunnalle.

Omassa koulussaan päivittäin työskentelevä henkilökunta havaitsee puutteet yleensä ensimmäisenä, jolloin niistä pitäisi heti informoida rehtoria. Kun asioihin reagoidaan heti, ongelmiinkin on helpompi puuttua asian ollessa tuoreessa muistissa. Ongelmien siirtäminen ja kasautuminen eivät ainakaan helpota rehtorin yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Onnettomuuksia voidaan ennaltaehkäistä etupainotteisesti, jolloin tehdyt toimenpiteet eivät anna aihetta jälkikäteiselle spekulatioille. Tarvitaan jatkuvaa valistusta onnettomuusriskeistä, onnettomuuksien ennalta ehkäisystä sekä toimenpiteistä mahdollisen onnettomuuden sattuessa.

Koulu yhteisön turvallisuus ei ole koskaan yhden henkilön vastuulla, vaan jokainen työntekijä on vastuussa kouluturvallisuudesta omalla panoksellaan. Kouluihin on laadittu turvallisuus suunnitelmat, mutta mistään suunnitelmasta tai ohjeesta ei ole hyötyä, jos sitä ei ole ”jalautettu” käytäntöön. Paloturvallisuuden hyvä taso saavutetaan ainoastaan sillä, että koko kouluväki on vahvasti sitoutunut kehittämään osaamistaan paloturvallisuuteen liittyvissä asioissa. Opettajat antavat paloturvallisuusopetusta lapsille pelastuslaitoksen antaman tiiviin yhteistyön avustuksella. Nämä toimenpiteet parantavat turvallisuuskulttuuria ja lisäarvona lisäävät kokonaisvaltaisesti työhyvinvointia ja työturvallisuutta. Koko kouluväen työhyvinvointi näkyy varmasti lastenkin käyttäytymisessä. Tällä tavalla panostetut resurssit maksavat itsensä monin kerroin takaisin yhteiskunnan hyväksi. Turvallisuus ja varsinkin sen puute on niin

laaja ja syvä yhteiskunnallinen asia, ettei sitä pystytä kuittaamaan jonkun päättäjätahon omantunnon rauhoittamiseksi järjestetyllä paljolla paperilla.

LÄHTEET

- Arjanne, S., Laaksonen, R. & Maijala, O. 2006. Koulun ympäristötieto 2. Keuruu: Otavan Kirjapaino.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Espoo 2010a. Opetus ja koulutus. Viitattu 3.5.2010.
<http://www.espoo.fi/default.asp?path=1;28;11866;11703>
- Espoo 2010b. Hallinto ja päätöksenteko. Esityslista ja pöytäkirjat 6.5.2010. Viitattu 5.5.2010.
<http://www.espoo.fi/asianhallinta.asp?path=1;28;11866;11869;549;689;779;786>
- Espoo 2010c. Lautakunnat ja johtokunnat. Viitattu 6.5.2010.
<http://www.espoo.fi/default.asp?path=1;28;11866;11869;549;689>
- Espoo 2010d. Suomenkielisten peruskoulujen oppilasmäärät. Viitattu 7.5.2010.
<http://www.espoo.fi/default.asp?path=1;28;11866;11703;23258;37240;37242;37243>
- Haapaniemi, R. & Raina, L. 2007. Yhteisöllinen pedagogia. ”...ettei tarvitse tehdä yksin.” Tal-
linna: AS pakett kirjapaino.
- Helin, K. 2000. Yhdessä - menestymisen taito. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö.
Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2006. Tutki ja kirjoita. 12. painos. Jyväskylä: Gumme-
rus Kirjapaino.
- Isoherranen, K., Nurminen, R. & Rekola, L. 2008. Enemmän yhdessä - moniammatillinen yh-
teistyö. 1. painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Jaakkola, E. 1998. Luo turvallisuutta. Opettajan perustietoa pelastustoiminnasta. Porvoo:
Paino Kirjapaino.
- Kauppila, R.A. 2005. Vuorovaikutus - ja sosiaaliset taidot. Keuruu: Otavan Kirjapaino.
- Kokkonen, M. 2009. Tulevaisuutta rakennetaan yhteistyöllä. Espoon kaupungin vuosikertomus
1/2008, 5.
- Kopakkala, A. 2005. Porukka, jengi, tiimi. Ryhmädynamiikka ja siihen vaikuttaminen. Hel-
sinki: Edita Prima.
- Levi, D. 2007. Group dynamics for teams. 2nd edition. London, United Kingdom: Sage Publica-
tions.
- Länsi-Uudenmaan pelastuslaitos 2008. Pelastustoimen palvelutasopäätös 2009–2013. Espoo.
- Massinen, T. 2009a. Ilkivalta kiusaa Tiistilän koulua. Länsiväylä-lehti 22.4.2009. Espoo.
- Massinen, T. 2009b. Päivänkehrän koulun paloa epäillään tuhopoltoksi. Länsiväylä-lehti
24.6.2009. Espoo.
- Moilanen, T., Ojasalo, K. & Ritalahti, J. 2009. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamis-
ta liiketoimintaan. 1.painos. Helsinki: WSOYpro.
- Opetusministeriö 2010. Pitkäjänteistä työtä turvallisen ja myönteisen kasvuympäristön rakenta-
miseksi. Viitattu 6.5.2010.
http://www.minedu.fi/OPM/Tarkennettu_haku/Tarkennettu_haku?lang=fi&and=turvallisuus&search_field=text&year=all&month=all&sort=score&amount=10&page_number=2

Pajari, K. 2010. Keski-Espoon koululaisista jo puolet on maahanmuuttajia. Helsingin Sanomat 7.2.2010, A13.

Pelastuslaki 468/2003.

Pk-yrityksen riskienhallinta 2010. Paloriskien tunnistaminen ja hallinta. Viitattu 6.5.2010.
<http://www.pk-rh.fi/riskilajit/paloriskit/paloriskien-tunnistaminen-ja-hallinta>

Sanastokeskus TSK 2006. Palo – ja pelastussanasto. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö. Kerava: Savion Kirjapaino.

Sisäasianministeriön palotarkastusohje SM 2001- 1824/Tu -33. Helsinki: Sisäasianministeriön pelastusosasto.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Valtioneuvoston asetus pelastustoimesta 787/2003.

Vitikka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino

Waitinen, M. 2005. Koulutyön paloturvallisuusopas. Helsingin pelastuskoulu. Porvoo: Laakapaino.

Julkaisemattomat lähteet:

Halen, M. 2009. Riskienhallinnan asiantuntijan haastattelu 12.1.2009. Espoon kaupunki. Espoo.

Lairemo, T. 2010. Opinnäytetyön perusteella laadittu yhteistyömalli. Espoo.

KUVAT

Kuva 1: Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessi	19
Kuva 2: Espoon peruskoulujen palotarkastusanalyysi.....	27
Kuva 3: Opinnäytetyön perusteella kehitetty yhteistyömalli	31

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelun apukysymyksiä	39
--	----

Liite 1. Teemahaastattelun apukysymyksiä

Peruskoulun paloturvallisuuden nykytila ja kehittämistarpeita

Miten paloturvallisuuden riskit ovat tunnistettavissa?

Kuka tai ketkä vastaavat koulun paloturvallisuudesta?

Onko pelastussuunnitelma? Järjestetäänkö poistumisharjoituksia ja kuinka usein?

Miten luonnehtisit koulusi turvallisuuskulttuuria?

Onko henkilöstö tutustunut turvallisuuskansioon?, Miten on tutustunut?

Onko järjestetty turvallisuuskoulutusta?

Ovatko koulun henkilöstöllä riittävät tiedot ja taidot toimia vaaratilanteissa?

Onko koululle suunniteltu turvallisuuskansion kattava?

Asenteet? Käyttäytyminen? Välittäminen?

Keskustellaanko opettajien palaverissa paloturvallisuudesta?

Järjestetäänkö turvallisuuskasvatusta oppitunneilla?

Miten turvallisuuden tunne ilmenee? Onko sitä? Koetaanko turvallisuus tärkeäksi, miten ilmenee?

Paloilmoitin? Turvallisuustekniikka? Rakennuksen ja ympäristön turvallisuus?

Tuhopolttojen torjunta? Miten olette varautuneet?

Palotarkastukset? Miten koet palotarkastustilanteen? Miten koet yhteistyön?

Miten luonnehtisit yhteistyötä Kiinteistöhoito-liikelaitoksen kanssa?

Miten näet eri toimijoiden yhteistyön?

Onko kriisitilanteisiin (ennalta arvaamaton, äkillinen, poikkeuksellinen) varauduttu ja miten?

Mitä mieltä olet seuraavista kehittämisideoista: Turvallisuus osaksi koulun normaalia toimintaa, turvallisuus osaksi opetussuunnitelmaa?

Miten paloturvallisuustoimintaa ja toimintamalleja voisi kehittää?

Mikä on paloturvallisuuskoulutuksen tarve? Alkusammutus? Miten tulisi kouluttaa / järjestää, kuinka usein?